

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra systematické teologie

Libor Churý

Extremismus
jako projev nenávisti a úpadku
základních společenských hodnot dnešní společnosti

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Milan Mičo, Th.D.

Obor: Katolická teologie

OLOMOUC 2011

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a použil jsem při tom jen uvedené prameny a literaturu.

V Přerově dne 10. dubna 2011

Libor Churý

Děkuji Mgr. Milanu Mičovi, Th.D., za odborné vedení práce, za trpělivost a shovívavost. Rovněž děkuji PaedDr. Rostislavu Dočkalovi za cennou pomoc při jazykové úpravě.

Obsah

Úvod	6
1 Co je to extremismus.....	8
1.1 Pojem „extremismus“	8
1.2 Bližší specifikace a příbuzné pojmy.....	10
1.2.1 Politický extremismus	11
1.2.2 Radikalismus	11
1.2.3 Terorismus.....	13
1.3 Nepolitické typy extremismu.....	14
2 Možné důvody extremismu.....	15
2.1 Vzájemná izolovanost lidí	18
2.2 Touha po životě v ideálním světě.....	20
3 Od subkultury k terorismu?	24
3.1 Subkultura.....	26
3.2 problematika hranice extremismus/terorismus	27
4 Specifika terorismu	31
4.1 Pohled do historie	31
4.2 Průvodní znaky terorismu.....	33
4.2.1 Ekonomika	33
4.2.2 Vzdělání	34
4.2.3 Kultura.....	35
4.2.3.1 Tradice násilnických příběhů	35
4.2.3.2 Náboženství a terorismus	36
4.2.4 Shrnutí	37
4.3 Fyzické a geografické faktory	38
4.4 Myšlení teroristů.....	40
4.5 Protisociální motivy.....	42
4.6 Důležitost prosociálních motivů.....	44
4.7 Fanatismus	46

4.8	Ideologie	48
5	Pohled z hlediska psychologie	53
6	Extremismus a magisterium.....	57
6.1	Nástin problému podle Gaudium et spes	57
6.2	Individuum versus společnost	59
6.3	Chudoba	61
6.4	Diskriminace.....	63
6.5	Útěk od kritiky.....	64
6.6	Cesty k řešení.....	65
	Závěr.....	68
	Literatura:	70

Úvod

Bůh nestvořil člověka jako jednotlivce, ale jako společenství – „jako muže a ženu je stvořil“ (Gn 1, 27). Chce-li tedy člověk rozvíjet svůj osobní život, nemůže rezignovat na vzájemnou interakci se společností. Musí přijímat podněty z venčí a musí nějakým způsobem komunikovat navenek. Bůh také svěřil člověku péči o tento svět (Srov. Gn 1, 28). Má o něj pečovat a má si jej podmanit. Při této péči o svět a podmaňování znovu dochází ke vzájemným interakcím mezi lidmi, které mohou vést jednoduše a velmi rychle ke konfliktu, protože každý člověk je originální osobnost se svým rozumem a svobodou. To tedy znamená, že schopnost umět řešit konflikty je důležitým faktorem, který ovlivňuje život jak jednotlivce, tak následně celé společnosti.

Aby se člověk mohl dobře rozvíjet, potřebuje dostatečný prostor - jak hmotný, tak také duševní. Takový prostor je ve sbližujícím se prostředí dnešního světa stále více umenšován a člověk se častěji než dřív dostává do interakce s druhými lidmi. Společnost je mnohem složitější a komplexnější útvar než jak tomu bylo v minulosti. To klade na člověka mnohem větší nároky, kterým ne vždy plně rozumí, a které ne vždy zvládá plně uspokojit. Odsud pak mohou pramenit mnohá napětí vedoucí až k tendencím řešit je zkratkovitě a extrémně. Plodný život však žádá jistý pokoj, a proto je třeba stále znovu začínat a učit se řešit tyto interakce klidnou a mírovou cestou.

V našich zeměpisných šířkách je obvyklé řešit společenské vztahy v diskusi na politické úrovni. Je to umožněno zejména demokratickým státním zřízením, v němž se předpokládá, že každý občan státu má stejná základní práva a povinnosti. Nicméně omezené přesvědčovací schopnosti, tvrdohlavost protivníků, rozmanité postranní úmysly, často vedou k rezignaci nad diskusí a vyjednáváním, které je vždy časově náročné a aktéři mohou zatoužit po rychlejších a na první pohled možná efektivnějších řešení situace silou.

Asi v každém historickém období lidských dějin se objevovali lidé, kteří měli při řešení situace blíže k silovému postoji. V posledních letech však má

násilí mnohem širší dopad, což je dáno jeho lepší organizovaností, propojeností a využitím technických prostředků. Díky spoluúčasti médií jsou široké okruhy lidí konfrontovány s různými formami násilí, jehož množství a pestrost posunují vnímání tohoto zla až do roviny něčeho normálního, nevyhnutelného, ba i žádoucího. Tato až fascinace násilím se dnes mimo jiné projevuje vzrůstem různých extremistických skupin a hnutí, které často nabízí jednoduchá řešení složitých situací, bohužel často za cenu potlačení práv některé společenské skupiny lidí. Ve své práci bych se chtěl proto zamyslet nad tím, co může vést lidi až k programovému přijetí silového řešení mezilidských vztahů.

Rozdělení práce sleduje linii od obecného pojmu extremismus k užším pojmům specifického extremistického jednání. Poté bych se chtěl zamyslet nad tím, co člověka k takovému jednání vede. V závěrečné kapitole se pak budu zabývat tím, jak vnímá podobné způsoby jednání magisterium katolické církve. Na základě uvedeného schématu jsem práci nakonec rozdělil do šesti kapitol.

V první kapitole se budu zabývat možnými významy pojmu extremismus, jeho používáním a slovy s podobným významem, neboť správné pochopení významu používaných pojmů nám může pomoci lépe pochopit zkoumané jevy. V další kapitole se zaměřím na základní pohnutky lidí, které je mohou vést až k extremistickému chování. Ve třetí kapitole se zamyslím, zda platí, že z člověka, který se začne pohybovat mezi pochybnými skupinami, musí vyrůst terorista, jaká je míra determinace prostředím, ve kterém člověk vyrůstá a žije. Ve čtvrté kapitole bych na základě terorismu, vyhroceného extremistického jednání, obšírněji rozvedl různé faktory, ovlivňující člověka k souhlasu s takovým jednáním. Terorismus jsem zvolil proto, že se v poslední dekádě jedná o jeden z nejdiskutovanějších projevů extremistického jednání, a někdy proto dochází k záměně pojmů extremismus a terorismus.. V páté kapitole zmiňuji možný pohled psychologa na fenomén extremismu. V šesté pak, jak se k dané problematice staví magisterium katolické církve na základě vydaných dokumentů a prohlášení k nejrůznějším příležitostem.

1 Co je to extremismus

V dnešní době se velmi často setkáváme s pojmy *extrémní* či *extremismus*. Jeho používání je nejčastěji spojeno se sférou politiky, kdy extremisté vystupují proti představitelům státní moci. Přenáší se však také do jiných sfér – extrémní počasí, extrémní projevy v nejrůznějších oblastech (víry, umění, trávení volného času...). Díky velkému rozšíření pojmu *extrém* v různých oblastech života může docházet k významovým posunům, „a tak se tento termín užívá víceméně subjektivně a je spojen s pejorativními konotacemi“¹.

Časté a subjektivní používání v různých oblastech nakonec vede k tomu, že se slůvko „extremismus“ řadí k těm mnohoznačným slovům, která nakonec více zakrývají, než odhalují. Děje se tak hlavně proto, že toto slovo nemůže být pouze neutrální, popisné, ale že vypovídá o vztahu mluvčího k dané problematice, k těm, kteří jsou podle jeho názoru „extremisty“. Vypovídá také o tom, jak rozumíme společnosti, ve které se rodí extremistické aktivity, a ve které vyrůstají extremisté.² V následující pasáži se pokusíme nastínit, co může pojem *extremismus* znamenat.

1.1 Pojem „extremismus“

Termín *extremismus* má svůj původ v latině. „Extremus“ = nejzazší – označoval nejdále ležící pozici. Toto označování distance se postupně přeneslo také na „hraniční situace“ v jiných oblastech. V devatenáctém století se začíná tohoto termínu používat v britském politickém tisku, kde vedle *radikalismu*

---

¹DANICS, ŠTEFAN. *EXTREMISMUS hrozba demokracie*. 1. vyd. Praha: Police history, 2002. 128s. ISBN 80-86477-07-X. s. 6.

²Srov. DEMJANČUK, NIKOLAJ. DROTÁROVÁ, LUCIA. *Vzdělání a extremismus*. 1. vyd. Praha: Epocha s.r.o., 2005. 136 s. ISBN 80-86328-83-X. s. 11.

platí za bojovné pojmy k označení nesmiřitelných a netolerantních pozic. Sílu nejvíce napjaté pozice dotváří i řecký kořen „trema“ = otevření, štěpení, zlom.³

V politologii je extrém vnímán jako politická výstřednost, jako krajní řešení, radikální odchylka od zavedených norem společenskopolitického uvažování a jednání.⁴ Tato definice však ukrývá nemalé úskalí – jak definovat pojem *zavedené normy*. Kdo je může zavést, kdy a jakým způsobem mohou být zavedeny? Znovu se tak dostáváme k subjektivitě zkoumaného pojmu.

Podle dokumentu Ministerstva vnitra České republiky *Strategie boje proti extremismu* jsou pojmem *extremismus* „označovány vyhraněné ideologické postoje, které vybočují z ústavních, zákonných norem, vyznačují se prvky netolerance, a útočí proti základním demokratickým ústavním principům, jak jsou definovány v českém ústavním pořádku.“⁵

Dále tento dokument vypočítává různé ústavní principy jako jsou: úcta k právům a svobodám člověka a občana; svrchovanost lidu; volná soutěž politických stran respektujících základní demokratické principy a odmítajících násilí jako prostředek k prosazování svých zájmů; svoboda a rovnost lidí v důstojnosti a právech, apod. Navíc tento dokument upozorňuje na možnost posunu extremistického postoje do aktivit, které působí destruktivně na stávající demokratický politicko-ekonomický systém, tedy že se snaží nahradit demokratický systém systémem nedemokratickým (totalitním nebo autoritářským režimem, diktaturou, anarchií).⁶

Problémem extremismu se zabývá také Institut pro kriminologii a sociální prevenci v Praze, který hovoří o extremismu v nejširším slova smyslu, jako o výrazné odchylce od obecně zavedených a v aktuální době přijímaných norem chování a jednání. Odchylka je chápána jako souhrn určitých sociálně patologických jevů, které produkují více či méně organizované skupiny osob.⁷

---

³ Srov. MAREŠ, MIROSLAV. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal a Centrum strategických studií, 2003. 655 s. ISBN 80-86598-45-4. s. 20.

⁴ Srov. DANICS. *EXTREMISMUS* ... s. 12.

⁵ ARCHÍV MINISTERSTVA VNITRA. *Zpráva o problematice extremismu na území České republiky v roce 2002* [online]. [cit. 5. 1. 2010]. Dostupné na WWW:

<<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/extremis/2002/index.html>> . s. 1.

⁶ Srov. Tamtéž. s. 1.

⁷ Srov. DANICS. *EXTREMISMUS* ... s. 46.

Takto pojatá definice extremismu, která vychází z odmítání principů demokratické společnosti a stávajících společenských poměrů, má i přes všechna zpřesňování a doladování jednu zásadní slabinu. Moderní politika, formy vládnutí, vztah moci a veřejnosti, to vše totiž vychází z konfliktu o principy, hodnoty a procedury dosahování či prosazování konsenzu. Nic nemá stálou platnost, vše je předmětem diskuse.⁸ Touto problematikou se budeme podrobněji zabývat později.

1.2 Bližší specifikace a příbuzné pojmy

Přílišná obecnost pojmu extremismus nás vede k tomu, abychom jej blíže specifikovali vhodnými přívlastky, případně používali konkrétnější označení. Již zažitou specifikací je pojem *politický extremismus* s jeho dalším dělením. Následují pojmy s podobným významem jako extremismus – *radikalismus* a *terorismus*. Jejich významy se často mohou překrývat a jejich vzájemný vztah se liší autor od autora. Poměrně častým přístupem, i když ne jediným možným, je seřadit tyto pojmy na jakousi škálu hierarchické triády: radikalismus – extremismus – terorismus⁹.

Existuje ještě několik dalších alternativních pojmů v oblasti politického extremismu. Mohly by sem patřit například *fundamentalismus*, který však má v konečném důsledku blíže k dogmatickým náboženským postojům než k politice, dále pak *antisystémovost*, *organizovaná intolerance*. Těmito pojmy se však v této práci nebudeme blíže zabývat.

---

⁸ Srov. DEMJANČUK, DROTÁROVÁ. *Vzdělání ...* s. 15.

⁹ Srov. DANICS. *EXTREMISMUS ...* s. 10.

1.2.1 Politický extremismus

U politického extremismu není důležitý samotný tento pojem, jako spíš další, ryze politické dělení na extremismus pravicový a levicový.

Pravicový extremismus se často projevuje jednostranným vyšším hodnocením vlastního etnika, rasy či národa (etnocentrismus, rasismus, nacionalismus) a ve snižování skupin, které jsou „jiného druhu“ či „cizí“ (nenávisť k cizincům, xenofobie, antisemitismus).

Levicový extremismus (anarchismus, komunismus) pak klade do popředí princip rovnosti, který se snaží rozšiřovat na všechny oblasti života.¹⁰

1.2.2 Radikalismus

Danics volí jako základní rozlišovací kritérium mezi různými možnými pojmy legalitu postupu zastánců daného směru. Za radikalismus považuje takové kritické postoje, které hodlají měnit či zlepšit dané politické poměry, ale nevedou k odstranění demokratického politického systému a pohybují se v jeho ústavním rámci, byť na jeho okraji. Za extremismus pak považuje vyhraněné, nekompromisní politické postoje, které směřují jednoznačně k modifikaci či přímo k odstranění demokratického zřízení a za tímto účelem jsou využívány všechny dostupné prostředky, včetně těch, které jdou za rámec právního státu.¹¹

Mareš pak tento přístup ještě doladuje. Při konformním demokratickém politickém uspořádání v zemi, je moc držena většinou lidmi, kteří jsou názorově poblíž středu mezi pravicí a levicí. Pokud se člověk dostává na ideologické škále dále od středu, začíná se přibližovat k extremistickým pozicím. Stanovení dělící linie mezi demokratickým spektrem a extremismem je často velmi obtížné. Pro označení tohoto přechodu či „šedé zóny“ mezi

---

¹⁰ Srov. MAREŠ. *Pravicový ...* s. 22.

¹¹ Srov. DANICS. *EXTREMISMUS ...* s. 10.

těmito dvěma abstraktně vymezenými prostory se začal používat pojem radikalismus.¹² V demokracii je akceptovatelný, ačkoliv se již blíží k okraji ústavního rámce, za jehož hranou se nachází extremismus. V rámci výzkumu extremismu je radikalismus používán jako umírněné označení pro subjekty a ideje, které se nacházejí v blízkosti extremistického prostoru, ale nikoliv v něm.¹³

S odlišným konceptem přichází Bednář¹⁴, který vychází z lingvistického významu slov radikalismus a extremismus. Podle něj jsou v dnešní době oba pojmy velmi často používány jako synonyma. Jejich opakem je umírněnost. Podle Bednáře však tomu tak není.

Pojem radikalismus má ve svém původním významu, který je odvozen od latinského radix, tj kořen, ve smyslu jít na střed, vycházet z podstaty věci, z jejího základu, jít ke kořenu věci. Radikálnost pak znamená vystavit se bytostnému určení toho kterého jsoucna, tedy jeho podstatě jako takové a neuhýbat před jejím zásadním, principiálním nárokem. Cele se mu vystavit, ručit za něj sebou samým, vzít na sebe zcela důsledně jeho tíhu jako zásadní výzvu principů, jež si nás tak či onak nárokuje. Zatímco pojem extremismus či extrém pocházející z latinského extremitas, tj. nejzazší obvod, okraj, konec, označuje v přeneseném významu spíše krajnost, přemrštěnost, nepřirozenost, jejímž opakem je střed ve smyslu umírněnosti, zdrženlivosti, vyváženosti.¹⁵

Najednou vidíme, že zde máme dva odlišné významy středu. Ten slabší nevlastní smysl je nevybočujícím průměrem, který nepřesahuje obecně přijímanou a většinově sdílenou konvenci citu, rozvažování a s nimi spjaté řeči, chování a jednání. Zatímco silnější vlastní smysl znamená ústřední, rozhodující zdroj, nezbytný základ, samotnou podmínku možnosti nebo danosti toho kterého jsoucna či fenoménu jako věci samé.¹⁶

---

¹² Srov. MAREŠ. *Pravicový ...* s. 32.

¹³ Srov. MAREŠ. *Pravicový ...* s. 33.

¹⁴ Srov. BEDNÁŘ, MILOSLAV. Radikalismus jako opak extremismu. In SRB, VLADIMÍR. HIRTLOVÁ, PETRA (eds.). *Radikalismus a jeho projevy v současném světě*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, Academia Rerum Civilium - Vysoká škola politických a společenských věd, 2007. 336 s. ISBN 978-80-86879-08-6, ss. 33 – 40.

¹⁵ Srov. Tamtéž. s. 33.

¹⁶ Srov. Tamtéž. s. 33n.

Bereme-li tedy radikalismus ve smyslu středu v silném smyslu, musí se zastáncům středu ve slabém smyslu jevit jako výstřednost, tedy extremismus, nebo jinak – vybočení ze sdílené normality obecně přijímané konvence názoru, chování a jednání. A to i přesto, že radikalismus není žádnou výstřední krajností, ale právě naopak. Radikalismus je návrat k bytostnému zdroji a smyslu existence daného jevu či fenoménu. Prostě proto, že opravdovost nároku středu v silném smyslu se zásadně odlišuje od široce sdíleného středu ve slabém smyslu coby přijatelně nenáročné normality. Radikalismus jako cesta k již téměř zapomenutým kořenům se tak stává jakousi výstředností, krajností, přehnaností, tedy extrémem.¹⁷

1.2.3 Terorismus

Terorismus je další formou politického extremismu. Dalo by se říci, že terorista je člověk, který se nerozpakuje s použitím násilí k prosazení svého extrémistického přesvědčení. Terorista je tedy velmi zapáleným extremistou, který se snaží prosadit své názory za každou cenu. Ovšem je třeba také dodat, že má-li člověk extrémistické názory ještě neznamena, že je nutně teroristou.

Také je možné brát terorismus jako jeden z prostředků pro prosazování extremistických cílů. Terorismus se stává metodou, kterou jsou zastrašování političtí odpůrci hrozbou užití násilí a jeho vlastním užitím. Smyslem terorismu pak je vytvořit extrémní psychický nátlak na jednotlivce i na skupiny lidí.¹⁸ Tím se nám ovšem otevírá další široké téma, kterým je používání násilí extremisty.

Danics za terorismus označuje činnost, která je ve své podstatě antidemokratická, nelegální, konspirativní a destruktivní, kde se násilí stává hlavním prostředkem k dosažení různorodých politických cílů.¹⁹

---

¹⁷ Srov. BEDNÁŘ. *Radikalismus ...* s. 34.

¹⁸ Srov. *Zpráva o problematice extremismu na území České republiky v roce 2002* [online]. s. 40.

¹⁹ Srov. DANICS. *EXTREMISMUS ...* s. 10.

1.3 Nepolitické typy extremismu

Problém extremismu se však netýká pouze politické oblasti. Extremistická činnost může být motivována celou řadou dalších faktorů, které nemusí být striktně politické. Můžeme hovořit o extremismu náboženském, etnickém a ekologickém či environmentálním.²⁰

Blízko k extremismu mají také některé subkultury jako například squatting a sprejerství, které jsou však vnímány různě s větší či menší tolerancí.²¹

Velkým a živým problémem je tzv. divácké násilí, které je často spojeno s rasistickými a xenofobními projevy. Hlavními podněcovateli jsou tzv. hooligans, kteří násilí, spočívající ve vyvolávání výtržností a fyzických střetů, povýšili až na jakýsi kult.²²

Základními vlastnostmi, které jsou společné všem extremistům, jsou např. nárok na převažující přístup k poznání správného a pravdivého, strach před politickou mnohostí a touha po společenské jednotě, imunizace vůči odporujícím faktům a argumentům, příklon k totální kritice všeho stávajícího, sklon k dogmatismu, nesnášenlivost vůči těm, kteří myslí jinak, sklon k vyhrocování každého stanoviska.²³

---

²⁰ Srov. MAREŠ. *Pravicový ...* s. 30n.

²¹ Srov. *Zpráva o problematice extremismu na území České republiky v roce 2002* [online]. s. 41.

²² Srov. *Tamtéž.* s. 41

²³ Srov. MAREŠ. *Pravicový ...* s. 21.

2 Možné důvody extremismu

Díky rozmanitosti vzájemných mezilidských vztahů, probíhal v dějinách tento konflikt na mnoha různých rovinách – mezi jednotlivci, mezi jednotlivcem a společností, mezi jednotlivými třídami, mezi masami a elitami.²⁴ Řešení těchto konfliktů probíhalo různými obvyklými i méně obvyklými způsoby a nezřídka docházelo až k řešením krajním – extrémním.

Ačkoliv by se mohlo jevit, že vyřešení jednoho konfliktu povede k uklidnění situace, zkušenost nám říká, že v sociální a politické sféře se okamžitě vynoří nový problém, který s sebou přináší také nový konflikt. „Změna předmětu konfliktu neimplikuje tedy zrušení samotného konfliktního procesu“²⁵. Dobro a zlo, a tedy též politický extremismus, nezmizí ze světa jen proto, že lidé již přestanou trpět hmotnou nouzí. I když otázka hmotného zabezpečení může ve vyspělých zemích pozbýt určující význam, sociální konflikt a politický extremismus se začne konstituovat v jiných sférách. Z faktu „zlepšení hmotného zabezpečení lidí nelze usuzovat na zánik konfliktních dějů a projevů politického extremismu v jiných oblastech. Zdá se tomu být spíše naopak: jak ustupují napětí, konflikty a extrémy v jedné sociální sféře, vzrůstá jejich intenzita konsekventně v jiné.“²⁶

Asi z podobného důvodu těžké uchopitelnosti problému extremismu, hledají církevní dokumenty zdroje extremismu spíše ve vnitřní než ve vnější rovině – v lidském srdci. Různé masakry a etnické čistky z přelomu tisíciletí nám ukazují, kam až může vést lidi nenávist a touha po ovládnutí druhých. Vražda, neřestnost, závist, pýcha a pošetilost mají svůj zdroj v lidském srdci. Je to tedy srdce, které musí být neustále očišťováno, aby se mohlo otevřít druhým a mohlo opustit strach, anebo ducha nadvlády.²⁷

---

²⁴ Srov. ČERMÁK, VLADIMÍR. Politický extremismus v kontextu sociálního konfliktu. In FIALA, PETR (ed.). *Politický extremismus a radikalismus v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 1998. 303 s. ISBN 80-210-1798-8, ss. 19 – 26. s. 20.

²⁵ Tamtéž. s. 20.

²⁶ Tamtéž. s. 21.

²⁷ Srov. PAPEŽSKÁ RADA IUSTITIA ET PAX. *Contribution to World Conference against Racism, Racial Discrimination, Xenophobia and Related Intolerance*. [cit. 5. 2. 2010]. Dostupné na [www](http://www.vatican.va):

Lidská společnost se ve svém vývoji musí spolehnout na vyrovnávání mnoha různých sociálních konfliktů, které se však jeví jako vysoce konstruktivní a tudíž i perspektivní. Jestliže společnost nemá předem dané řešení situace, hledá ho na základě vyrovnávání divergujících zájmů zúčastněných stran, které mohou být prezentovány i projevy politického extremismu. Výsledné řešení se pak může smysluplně a legitimně vyvíjet na bázi sociálního střetávání. Není-li žádná ze stran předem eliminována, může prosadit svůj pohled díky vlastnímu úsilí a jen za podmínky, že jí přinášené řešení je tvůrčí a sociálně nosné. Z toho ovšem také vyplývá, že zda je či není řešení extrémní, se nedá předem administrativně rozhodnout, ale ukáže se to až v procesu dalšího sociálního vyrovnávání.²⁸

Právě díky tomuto takřikajíc konfliktnímu principu je demokracie nejzranitelnějším státním zřízením. Nicméně, i když máme stát, který je ovládán politicky značně represivně, což může podněcovat povstalecké násilí, nedá se většinou příliš věřit povstalcům, že chtějí režim otevřít a posílit politickou svobodu občanů. Velmi přiléhavě to platí v případě útisku některých islámských skupin. Tyto skupiny jsou utlačovány proto, že jejich cílem je nastolit více autoritářské a represivní režimy, než udržují jejich odpůrci. To platí například o Talibanu.²⁹

Je dobré si uvědomit, že samotná demokracie není založena na bezkonfliktnosti, ale na hledání jakési rovnováhy, tedy jistého konsenzu mezi různými názory. Konflikt se tak stává nezbytným prvkem demokracie, kde „se pozitivní tvary mohou prosadit a etablovat jen konfliktní cestou, neboť jakýkoli jiný způsob jejich investitury by mohl otevřít prostor simulativním a disimulativním tendencím“³⁰. Politický extremismus je sice problematickým průvodním jevem sociálního a politického procesu, je však zaznamenanatelným

---

<http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/justpeace/documents/rc_pc_justpeace_doc_20010829_comunicato-razzismo_en.html>. čl. 4n.

²⁸ Srov. ČERMÁK. Politický ... s. 21.

²⁹ Srov. IBÁÑEZ, LUIS DE LA CORTE. *Logika terorismu*. [Ze španěl. orig. LÓGICA DEL TERRORISMO, vydaného nakladatelstvím Alianza Editorial, v Madridu v r. 2006 přel. Jana Novotná]. 1. vyd. Praha: Academia, 2009. 321s. ISBN 078-80-200-1724-6. s. 65.

³⁰ ČERMÁK. Politický ... s. 23.

ve všech historických epochách. Tam, kde zcela chybí, jsou již na místě obavy ze společenské uniformity a stereotypu.³¹ To potvrzuje také například studie Eubanka a Weinberga, kteří revidovali údaje o teroristických akcích mezi roky 1980 – 1987 ve 109 zemích světa. Jejich výsledky prokazují, že k terorismu docházelo mnohem častěji v demokratických zemích než v autoritářských, a to především v nejstabilnějších demokraciích.³²

Není však extremismus, jako extremismus. Mohu si držet krajní pozici, ale velmi záleží na zvolených prostředcích. Jakmile se začne do prosazování mé pozice vkrádat násilí, které může mít velmi mnoho podob, velmi často se v dnešní mluvě přistupuje k hodnocení takového jednání jako terorismu. Nicméně Hobsbawn v posledním století vnímá silný vzestup násilí obecně, za kterým vidí proces zbarbarštění, který svět prožívá od první světové války. Upozorňuje na skutečnost, že lidé ve snaze vytlačit násilí ho prostě popřou a neuvědomují si, že bez určitého násilí v politice nemůže fungovat žádná společnost. Takové ‚žádoucí‘ násilí má však své stupně a pravidla, jako jsou například stávkové hlídky či masové demonstrace, což je zřejmé ve společnostech, kde je násilí součástí přediva sociálních vztahů, na rozdíl od zbarbarštělých bojechtivců 21. století.³³

„Jedním ze skličujících signálů zbarbarštění je, že teroristé přišli na to, že masové vraždění jinak bezvýznamných lidí za podmínky, že se odehrává v dosahu světových obrazovek, má coby téma pro titulky světového tisku větší hodnotu než sebeslavnější či sebevíce symbolický cíl jejich bomb.“³⁴

„V tomto smyslu plní proto extremismus pro společenský vývoj nepostradatelnou motivační, dynamickou a komparativní funkci, neboť ve svých účincích působí jako provokující apel na angažovanost jednotlivců a společenských skupin, podněcuje sám sociální pohyb a umožňuje tak, aby v boji s ním si člověk mohl uvědomit, čím je, k čemu směřuje a jaké prostředky lze považovat za adekvátní k dosažení sledovaných

---

³¹ Srov. ČERMÁK. *Politický ...* s. 25.

³² Srov. IBÁÑEZ. *Logika ...* s. 67.

³³ Srov. HOBBSAWM, ERIC. *Globalizace, demokracie a terorismus*. [Z angl. orig. GLOBALISATION, DEMOCRACY AND TERRORISM, vydaného v r. 2007 přel. Pavel Pejša]. 1. vyd. Praha: Academia, 2009. 134s. ISBN 978-80-200-1725-3. s. 98.

³⁴ Tamtéž. s. 103.

účelů. Právě na svém postoji k projevům politického extremismu může každá otevřená společnost demonstrovat stupeň své vyspělosti.“³⁵

Svůj podíl na míře násilí nese také globalizace, která jde ruku v ruce s informační přesyceností. Ve světě, kde zprávy přestaly být nedostatkovým zbožím, ba naopak lidé jsou zaplaveni všemi možnými důležitými zprávami, je třeba přehodnotit formu násilných akcí, které mají mimo jiné také sdělovací, případně propagandistické cíle. Lidé nemají problém z neinformovaností, ale s tím, jak si vybrat tu správnou a nejdůležitější informaci. A to platí i na sdělení, která jsou předávána násilím. Situace vyžaduje větší radikalitu; je třeba se uchýlovat k akcím surovějším a okázalejším, neboť jinak budou přehlédnuty a zapomenuty přesycenou veřejností.³⁶

2.1 Vzájemná izolovanost lidí

Dnešní člověk touží, aby byla respektována jeho originalita, jeho jedinečnost, ale zapomíná respektovat tuto originalitu a jedinečnost u druhých. Je zahleděný sám do sebe. Takový postoj je upevňován stylem života, kdy mnoho lidí žije natěsnáno na malém prostoru, což paradoxně nevede k bližšímu soužití, ale k uzavřenosti a anonymitě. Také konzumismus se svou filosofií, že všechno je na prodej, že za peníze je možné si koupit všechno a také cokoliv, nevede člověka ke spolupráci a sdílení hodnot a věcí s jinými. Lépe je mít všechno jen pro sebe. Důležitější je mít než být. Člověk není schopen uznat, že jsou věci, které se prostě koupit nedají. Ani za velké peníze. Závislost na hmotných věcech a na vlastnění pak nutně vede člověka k usazenosti. Musí být tam, kde je jeho poklad (Mt 6,21).

Podle Emmanuela Lévinase však člověku není vlastní žádné místo, aby se na něm trvale zdržel, ale je pro něj přirozené být na cestě. Být na cestě však

---

³⁵ ČERMÁK. Politický ... s. 25n.

³⁶ Srov. IBÁÑEZ. *Logika* ... s. 116.

neznamená jen přemísťovat se, nýbrž nacházet se v situaci, kdy nás neváže nic jako pravý domov. Všechna přirozená místa jsou relativizována, všechna jsou viděna jako obyvatelná jen pro přechodnou dobu.³⁷ Ve svém putování opouštíme jistoty domova a stáváme se tak nahými. Obnažujeme tím v zásadě svou tvář a dáváme se všanc druhému. A právě ve fenoménu tváře nachází Lévinas druhého. Druhého považujeme za takového, jak se tváří. Vždyť z výrazu tváře vychází většina naší neverbální komunikace.³⁸

Chceme-li se však s druhým setkat, je potřeba jej přijat jakožto druhého, přijat druhého v jeho jinakosti. Nestačí však pouze neredukování jiného na stejné. Je třeba dát mu svou důvěru. Přijetí druhého se děje na základě jakéhosi předporozumění druhému, určité důvěrné známosti s ním. Jistě, cizincova tvář zpočátku příliš nevyvolává zkušenost důvěrné známosti. Důležité však je ono ‚zpočátku‘. Být v situaci tváří v tvář znamená přijmout druhého jako jiného. Toto přijímání se odehrává v čase, není to jednorázový akt. Dalo by se říct, že důvěra projevující se v přijetí druhého jakožto druhého je dynamická. Důvěra se zde stává spíše důvěřováním. Nejedná se již o primitivní důvěru v návrat domů, na přirozené místo. Ocítáme se uprostřed života na cestě, kde jsme vyzbrojeni pouze důvěrou, a kde jedině lze potkat cizince.³⁹

K podobnému závěru dochází také Todorov, když se zamýšlí nad činností zachránců v průběhu druhé světové války. Zachránci byli lidé, kteří ve svých domech ukrývali pronásledované. Často byli vystavováni nátlaku svého okolí, i svých rodinných příslušníků, aby zbytečně neriskovali pro cizince. „Cizinec je ovšem samozřejmě přechodná kategorie: jakmile se usadí v domě, cizinec přestává být cizincem“⁴⁰. Dokonce se často stane natolik blízkým člověkem, že svého zachránce zrazuje od pomoci dalším lidem.

---

³⁷ Srov. CHUDÝ, TOMÁŠ. Přijímání druhého u Emmanuela Lévinase. *Salve: Revue pro teologii a duchovní život*, 2004, roč. 14, č. 1., ss. 42 – 47. s. 43.

³⁸ Srov. Tamtéž. s. 44.

³⁹ Srov. Tamtéž. s. 45n.

⁴⁰ TODOROV, TZVETAN. *V mezní situaci* [Z franc. orig. FACE A L'EXTRÊME, přel. Kateřina Lukešová]. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2000. 325 s. ISBN 80-204-0853-3. s.248.

2.2 Touha po životě v ideálním světě

Thomas More ve svých myšlenkách o uspořádání společnosti přichází k závěru, že společnost je zkažená pýchou. Ve své snaze se od této pýchy odtrhnout vytvoří ideální, nedosažitelnou společnost – Utopii. Utopie má jeden velmi důležitý rys, je neskutečná. A právě díky této neskutečnosti může být dokonalá. More si však uvědomuje, že skutečnost je neodlučitelnou součástí společnosti. Obraz neskutečné společnosti je tedy pokřivený a v realitě proto nedosažitelný.

Člověk dvacátého století, který je masírován televizí, filmem, internetem a podobnými technickými výdobytky, pomalu ztrácí kontakt s realitou a vytváří si svůj vlastní svět, vlastní společnost, ostatní jednotlivce. Svět, který je, alespoň podle něj, dokonalý. „Utopie stále představuje model dokonalé společnosti, kterou nelze uskutečnit, protože z její struktury byla vypuštěna důležitá oblast skutečnosti, nicméně její autor i nadšení příznivci již pouštějí ze zřetele, že důsledkem tohoto vypuštění je neuskutečnitelnost.“⁴¹ Tragedie podobného postupu tedy spočívá v tom, že zatímco More přesunul svůj dokonalý řád do nedostupnosti snu, aktivista ve své touze vyniknout chce vnutit svůj sen o dokonalosti každému z nás. Řečeno jazykem aktivisty je utopismus oním oslnivým symbolem, který může ospravedlnit jakýkoliv čin bez ohledu na ztráty, pokud je cílem překonat nedokonalost lidské existence.⁴²

Aktivistům nejde o možnou reformu konkrétního stavu, který považují za nedokonalý a lze jej zdokonalit, ale raději o radikální revoltu proti reálné trýzni lidské existence v napětí mezi dokonalostí a nedokonalostí. Bohužel, je nutné si přiznat, že se často jedná o „pohodlnou výmluvu pro člověka, který ve skutečnosti chce utéci před konkrétními povinnostmi a uchýlit se do

---

⁴¹ VOEGLIN, ERIC. *Kouzlo extrému*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2000. 253 s. ISBN 80-204-0787-1. s. 115.

⁴² Srov. Tamtéž. s. 116.

pomyslného světa⁴³. Skutečnost totiž poskytuje dostatečný zdroj trápení, která tíží lidský život, jako jsou například hlad, dřina, nemoci, brzká smrt či strach z bezpráví, kterým trpí slabší z rukou silnějších. Život ve vysněné budoucnosti tak může ospravedlňovat pohodlnost nebo rezignaci na boj s podobnými trápeními.

„Nicméně pokud naši existenci nedeformují vysněné představy, nezakoušíme tato utrpení jako nesmyslná. Chápeme je jako lidský úděl, jenž je sice tajemný, nicméně jako úděl, s nímž se člověk musí vyrovnat řádem a vedením vlastního života, bojem o přežití, ochranou těch, kdo na něm jsou závislí, odporem vůči bezpráví, a konečně duchovní a rozumovou odpovědí na tajemství existence. Břemeno existence ztrácí svůj smysl a stává se absurdním pouze tehdy, když snílek uvěří, že má moc proměnit nedokonalou existenci v trvalý stav dokonalosti.

Rozchod - nikoli se skutečností, nýbrž s jejím smyslem - aktivistu nutí vypracovat snový příběh, který jeho projektu propůjčí zdání zákroku ve skutečném světě. Ke svému příběhu je donucen, neboť skutečnost, jejíž smysl odmítá, se vzpírá vypadat tak, jak by potřeboval. Žádný, ať jakkoliv dlouhý výčet reálného utrpení, doprovázený výčtem realistických návrhů k jeho zmírnění, ze sebe nevydá příslib proměny.“⁴⁴

Snový příběh však potřebuje dostatečnou konstrukci, aby se jím dalo oslovit i obyčejného člověka s jeho znalostí reality. Potřebuje sílu, aby odsunul do pozadí reálnou představu skutečnosti. Musí být tedy dostatečně obsáhlý, aby se jeho představa skutečnosti mohla stát předmětem diskuse jako představa pravdivá, a zároveň musí být dostatečně nejasný na to, aby neprozradil svůj snový charakter hned na první pohled.⁴⁵

Demjančuk a Drotárová upozorňují, že důležitou součástí extremismu jsou sdělení, která jsou podávána jako odhalení. Autor buďto ‚objevuje‘ nové, dosud nepoznané zákony společnosti a dějin, či, a to častěji, utajené stránky historie. Přitom se obvykle stylizuje do pozice toho, kdo bojuje proti spiknutí akademických kruhů, vlád a establishmentu, bojuje navzdory značnému osobnímu nebezpečí a vždy jisté existenční újmě. Boj je veden proti spiknutí, které chce autorova odhalení potlačit a umlčet. Někdy přitom autor konstruuje

---

⁴³ PAVEL VI. apoštolský list Octogesima adveniens. In *Sociální encykliky* (1891 – 1991). I. vyd. Praha: Zvon, české katolické nakladatelství a vydavatelství, spol. s r. o., 1996. 510s. ISBN 80-7113-154-7. ss. 267 – 296. č. 37.

⁴⁴ VOEGLIN. *Kouzlo* ... s. 117.

⁴⁵ Srov. Tamtéž. s. 118.

pozoruhodná vysvětlení, proč akademici, vlády a establishment potlačují pravdivé objevy a odhalení (jsou ovládány židovskou lobby, nadnárodním kapitálem, německými revanšisty či ufony), jinde se autor s vysvětlením nezatěžuje, protože předpokládá, že špatný charakter vlád, establishmentu i univerzitních kruhů je dostatečně obecně znám. Bohužel, extremistické texty a promluvy získávají svou působivost díky schopnosti využívat nejistoty a rozpory ve způsobu, kterým vymezujeme společné pole, na němž vedeme své politické spory.⁴⁶

V jednom z nejstarších midrašských svazků, ve sbírce *Berešit Raba* se paradoxně říká, že Rabi Šimon, syn Lakišův, pravil: „Viděl Bůh vše, co učinil, a hle, bylo to velmi dobré. ‚Dobré‘, to je vláda Boží, a ‚velmi dobré‘, to je vláda Římanů.“ – „Jakže? Vláda Římanů že by byla velmi dobrá?“ – „Ano, neboť vláda Římanů přihlíží k Zákonu i k lidskému právu.“ Hyperbolicky je zde vyjádřeno, jak důležité je ovládat skutečnost a nedůvěřovat uspokojením vychutnávaným ve snu. Rabíni zde uznávají organizující princip Říma s jeho právem. Ať už je obec uspořádána jakkoliv, pouze ona zajišťuje lidem právo vůči jejich bližním, protože v přírodním stavu se člověk stává člověku vlkem. Přestože Izrael hledá svůj zdroj v nezrušitelném bratrství, uvědomuje si zároveň ve svém vlastním lůně i okolo sebe toto pokušení války všech proti všem.⁴⁷

Řád i té nejlepší společnosti je zatížen osobní nedokonalostí svých příslušníků. Nevyhnutelně podlehne zkáze, rozpadu a zániku pod neustálým tlakem sil, které zasahují do jejich osobního života, pod tlakem lidských vášní a proměnlivých představ o žádoucím způsobu života. V platónsko-aristotelském pojetí skutečnosti proto můžeme najít rozvážné jedince, kteří v rozbouřeném moři vnějších i vnitřních sil s obtížemi udržují řád své existence; nenacházíme však žádného obecného člověka s velkým „Č“, jehož změněná existence by učinila konec společenskému a dějinnému sváru. Ve

---

⁴⁶ Srov. DEMJANČUK, DROTÁROVÁ. *Vzdělání ...* s. 72.

⁴⁷ Srov. LÉVINAS, EMMANUEL. *Etika a nekonečno*. [z franc. orig. HUMANISME DE L'AUTRE HOMME, DIFFICILE LIBERTÉ, DU SACRÉ AU SAINT, L'AU-DELÀ DU VERSET, přel. Věra Dvořáková a Miroslav Reichert]. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 1994. 200s. ISBN 80-85241-67-6. s. 93.

snových světech je tomu naopak. Neuspořádanost a nedokonalost zápolícího jedince je eliminována snem o „Vyspělém člověku“, který se octne v prostoru mimo svobodu i lidskou důstojnost a nebude si již klást otázky po smyslu své existence. Osobní rozměr existence se tudíž stává klíčovým bodem, který uznávají i samotní aktivisté, v němž se skutečnost a sen rozchází.⁴⁸ „V jejich jazyce se stejně často jako s utopismem a absurditou setkáváme se symboly nového humanismu a nového lidství. Utopické, snové světy jsou tedy světy v plném slova smyslu, s vlastní vnitřní logikou a vlastním jazykem, a tvoří alternativu ke světu, ve kterém žijeme.“⁴⁹

---

⁴⁸ Srov. VOEGLIN. *Kouzlo ...* s. 120.

⁴⁹ Tamtéž. s. 121.

3 Od subkultury k terorismu?

Člověk je svou přirozeností tvorem společenským. Potřebuje různé vztahy, na jejichž základě si uvědomuje a definuje sám sebe. Lidé si tak na základě různých zájmů či povahových vlastností vyhledávají jiné, aby s nimi mohli sdílet hodnoty, vzorce chování a životního stylu. „V současné ‚tekuté moderně‘ jsou velká vyprávění ztracena, člověk se, ať chce, či nikoli, stává individuem, které se při své vlastní odpovědnosti za sebe sama nemůže opřít o spolehlivá vodítka, jež platila ještě v nedávné minulosti.“⁵⁰

Tekutá modernita velebí svou tekutost, ztrátu pevných tvarů, které by poskytovaly záchytné body a jistoty. Zdaleka ne každý má to štěstí najít takovou profesní roli, která bude jeho celoživotní záležitostí a postupně dosáhne odpovídající kvalifikace a profesního postavení. Většina lidí je smířena s faktem radikálních změn a rekvalifikací, které bude muset v průběhu života absolvovat. Tuto nezajištěnost pak tržní ekonomika oslavuje jako ideál mobility a flexibility lidských zdrojů. Bohužel tato vnější mobilita se postupně vkrádá i do soukromé oblasti, aby osvobodila jednotlivce od všeho, co by mohlo omezovat jeho mobilitu zevnitř. A tak nás tekutá modernita vystavuje ‚nesnesitelné lehkosti bytí‘. Jakési beznadějně nezávaznosti všeho, co děláme. To nás sice může osvobodovat, ale zároveň nás to svádí k určitému hledačství, abychom mohli někam patřit, ale které nemá jednoznačný cíl a vede nás často odnikud nikam. Hledačství se pro nás stává svůdné, jakmile nás přestanou zavazovat vlastní kořeny.⁵¹

„Setkáme se tak vedle marginalizované skupiny příslušníků romských komunit se sebevědomými mladými lidmi, kteří se o svém romském původu obvykle dověděli až na prahu dospělosti a kteří se proto naučili romsky, seznámili se s tradicí (oboje jinak již u českých Romů spíše pozapomenuté) a svobodně si zvolili své obnovené romství jako svou identitu, partikulární identitu vedle jejich identity občana českého státu a Evropana. To, co je pro mnohé Romy bezvýhodná past a zdroj úzkosti, příslušnost k znevýhodněné skupině, se této skupině mladých stalo zdrojem vnitřního obohacení

---

⁵⁰ DEMJANČUK, DROTÁROVÁ. *Vzdělání ...* s. 29.

⁵¹ Srov. Tamtéž. s. 29nn.

a nalezením nového rozměru. Méně překvapivé, ale neméně běžné je objevování vlastních kořenů v židovství či identifikace s určitým regionem.⁵²

Dalšími nově nacházenými identitami mohou být pokusy o obnovení různých ‚tradičních‘ věr jako jsou keltské, germánské, či slovanské novopohanství. Přestože můžeme v uvedených příkladech vidět jistou nesouměřitelnost, je dobré si povšimnout, že pokaždé je výběr záležitostí volby, a to dokonce volby, která není ani vynucena, ani motivována nějakými zjištěnými zájmy, ani potřebou zapojit se do nějaké solidární sítě.⁵³

Individualismus, mobilita, oslabení odpovědnosti vůči druhým a oslabení tlaku společnosti umožňuje, aby se z mnoha různých nalézáných identit stávalo zpestření a obohacení společnosti a kultury. Paradoxně se však v tomto nezávazném hledání identity nepříliš hluboko a nepříliš důkladně skrývá nebezpečí vykořeněnosti. Uvědomují si je i ti, které tato nezávaznost přitahuje, a kteří se v ní sebejistě pohybují. Pro ty, kdo nejsou z různých důvodů k nezajištěnému životu vybaveni, vystupuje do popředí strach a obava z nepřehlednosti. Z podobné úzkosti vyrůstají sklony k přihlášení se k určité skupinové identitě. Svobodná volba partikulární identity se však v této situaci mění v únik z nezajištěného a příliš tekutého světa. A takto přijatá identita se brání tomu, aby byla pouze partikulární, jedna vedle druhých, aby s těmi ostatními tolerantně koexistovala. Naopak, vznáší nárok na universální platnost.⁵⁴

Takto konfliktní bývá i identita, kterou přijímají extremisté. Volba určitého životního stylu a přesvědčení je pro ně paradoxně cestou, jak vyváznout z nezajištěnosti světa, který jim takovou volbu umožňuje a který respektuje jejich odlišnost. Dalším paradoxem pak je, že extremisté, kteří odmítají stávající řád a byli by ochotni použít k jeho zničení dokonce násilí, jsou při své radikálnosti vlastně značně konzervativní.⁵⁵

---

⁵² DEMJANČUK, DROTÁROVÁ. *Vzdělání ...* s. 31.

⁵³ Srov. Tamtéž. s. 31.

⁵⁴ Srov. Tamtéž. s. 32.

⁵⁵ Srov. Tamtéž. s. 32.

3.1 Subkultura

Určitou skupinu lidí, která se hlásí k určité skupinové identitě často nazýváme subkulturou, která je následně definována sdílenými hodnotami a normami, ke kterým se daná část populace hlásí. To je však velmi pružná definice, která nám umožňuje pod tento pojem ukrýt komunity přistěhovalců, ale zároveň nám pomáhá při popisu určitého typu pouliční kriminality, jež vyrůstá z pocitu odmítnutí ze strany širší veřejnosti a zároveň akceptování tohoto odmítnutí nadřazením norem a hodnot malých solidárních skupin (gangů).⁵⁶

Termín subkultura však nehodnotí míru odlišnosti nebo zaměření, která může být velmi pohyblivá. Odlišnost může být od naprosto minimální odlišnosti od celé kultury až po úplnou opozici proti celé kultuře. Faktorů rozdílnosti jednotlivých subkultur pak existuje celá řada. Může to být věk, profese, náboženství, původ, národnost, etnikum, sociální pozice, zájmy atp. Při větších odlišnostech subkultury mohou vznikat konflikty a napětí, které nezdávka ústí do značně dramatických situací, v nichž subkultura poskytuje svým členům emoční, materiální a sociální podporu. Jedná-li se o chronicky konfliktní subkulturu, hovoříme o deviantní subkultuře. Jedinci si však většinou udržují určité vazby na konvenční sociální prostředí a nejsou zpravidla plně integrováni do deviantní subkultury. Přitažlivost subkultury je také umocněna tím, že není založena na vlohách či vrozených vlastnostech, ale identifikace s určitou subkulturou je dána do velké míry procesem socializace.⁵⁷

Specifickou a obzvlášť náchylnou skupinou k vytváření specifických subkultur je mládež. Přitažlivost subkultur je podle Cohena dána tím, že vytváří kompromisní řešení mezi dvěma protikladnými potřebami: 1) potřebu utvořit a vyjádřit autonomii od rodičů a 2) potřebu identifikace s rodiči.

---

⁵⁶ Srov. DEMJANČUK, DROTÁROVÁ. *Vzdělání ...* s. 46n.

⁵⁷ Srov. SMOLÍK, JOSEF. *Extremismus subkultur mládeže* [online]. [cit. 30. 6. 2010]. Dostupné na WWW: <<http://www.rexter.cz/extremismus-subkultur-mladeze/2006/05/01/>>.

Latentní funkcí subkultury je dále také vyjádření a vyřešení rozporů, které setrvaly, nebo zůstaly nevyřešeny v rodičovské kultuře.⁵⁸

Také stupeň angažovanosti na životě dané subkultury může být velmi odlišný. Kromě aktivních příznivců, kteří např. pořádají koncerty, protestní akce, vydávají magaziny, hudební nosiče, existuje i širší okruh pasivních příznivců, kteří se na existenci subkultury podílejí minimálně, ale stále pro ně konkrétní subkultura hraje podstatnou roli. Mnoho mladých lidí také přejímá subkulturní role pouze z legrace, z pocitu ‚být chvíli in‘.⁵⁹

3.2 problematika hranice extremismus/terorismus

Mluvíme-li o extremismu, máme většinou na mysli pouze odlišné postoje a názory. Jakmile se začneme více soustřeďovat na strategii a metody prosazování těchto postojů, kde důležitou roli hraje také násilí, začínáme se pomalu přibližovat k oblasti terorismu.

Dostáváme se tak do mnohem širší kategorie politického násilí. Například pro německé prostředí byla vypracována následující typologie:

- extremismus, který užívá násilí a vykazuje pevnou organizaci (teroristické skupiny)
- extremismus, který užívá násilí a nevykazuje pevnou organizaci (subkultury, hnutí)
- extremismus, který neužívá násilí a není pevně organizován (antidemokratičtí intelektuálové)
- extremismus, který neužívá násilí a je pevně organizován (politické strany)⁶⁰

---

⁵⁸ Srov. SMOLÍK. *Extremismus ...*

⁵⁹ Srov. Tamtéž. s. 3n.

⁶⁰ MAREŠ. *Pravicový ...* s. 25.

Podle Mareše je třeba odlišit ještě další jev, kterým je politická kriminalita, kterou se rozumí politicky motivované porušování platných právních předpisů.⁶¹

Diskuse posledních desetiletí o terorismu

„modifikovaly postoj veřejnosti nejen k terorismu jakožto jedné kategorii extrémního násilí, nýbrž též v širším smyslu k politicky motivovanému násilí a extremismu vůbec, přičemž přispěly k rozšíření a zakořenění názoru, že politické násilí (akceptování násilných metod politického zápasu včetně terorismu) je bytostně nedemokratické a protidemokratické a že je v podstatě univerzálním klíčovým znakem extremismu. U nezanedbatelné části veřejnosti v soudobých demokraciích zesílila tendence spojovat a priori projevy extremistické orientace s akty politicky motivovaného násilí a nositele těchto orientací identifikovat jako přinejmenším potenciální pachatele nebo alespoň inspirátory bezohledných násilných činů či – v horším případě – přímo jako teroristy či alespoň jako teroristy in spe. V této velmi zjednodušující perspektivě se jakýmsi prototypem nefalšované extremistické formace stala tajná teroristická organizace a terorismus modelem a logickým vyústěním ‚důsledně antisystémové‘ orientace. V prostředí, kde bujely takovéto představy, bylo a je obtížné rozvíjet otevřené, předsudky nezatížené diskuse o projevech radikální opozice a protirežimního protestu, o jejich příčinách a různých souvislostech a v neposlední řadě o dlouhodobých důsledcích jejich tolerance nebo naopak potlačování.“⁶²

Terorismus je podmnožinou extremismu. To znamená, že každý terorista je extremistou, ale ne nutně každý extremistu musí být teroristou. Předpokládáme jakési vnitřní zábrany na straně extremisty k použití nejzazších prostředků.

Podle Strmisky lze politický terorismus definovat jako „politicky motivovanou a zdůvodňovanou metodu používání extrémního násilí, jehož prvotním účelem je dosažení určitého psychického efektu, svým dosahem výrazně překračujícího okruh přímých obětí či svědků násilného aktu, efektu, vzhledem k jehož předpokládanému politickému významu je bezprostřední ničivý fyzický účinek násilného aktu druhořadý.“⁶³ Z uvedeného vyplývá, že ačkoliv extremisté přijímají používání násilí a také ho často používají, záleží velmi na motivaci, zda je možné je označit za teroristy, protože často nesplňují

⁶¹ Srov. MAREŠ. *Pravicový ...* s.25.

⁶² STRMISKA, MAXMILIÁN. *Ozbrojená opozice: Studie k subverznímu terorismu*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2000. 86 s. ISBN 80-210-2450-X. s. 8n.

⁶³ Tamtéž. s. 9.

podmínku ‚dosažení psychického efektu překračujícího okruh přímých obětí a svědků‘. I když se zde podobný efekt dostaví, není cílem jednání extremisty.

Podle Ibáneze charakterizují terorismus tři aspekty. Zaprvé je to existence cílů, které jsou v souladu s ideologií, tedy politickým či náboženským přesvědčením. Zadruhé souhlas s použitím násilí a zastrašování, jako nejúčinnějšího prostředku pro dosažení svých cílů. A zatřetí se nejedná o improvizované akce, nýbrž o dobře promyšlené strategie, které jsou v souladu s liniemi jednání, které, jak věří, jsou ty nejproveditelnější a nejvhodnější.⁶⁴

Dosavadní výzkumy ukázaly, že je téměř nemožné předem jednoznačně identifikovat potenciální pachatele politického terorismu, a zároveň, že je velmi nesnadné předem vyloučit konkrétní sociální a politické skupiny z okruhu možných teroristů nebo jejich spojenců. K terorismu jako prostředku k prosazení svých cílů mohou sáhnout jak sociálně a mocensko-politicky znevýhodněné, marginalizované skupiny, tak i privilegované části společnosti. Terorismus může být jak zbraní slabých, zoufalou volbou, tak také prostředkem, jímž chce cynická mocenská elita dosáhnout hospodárně svých cílů. Terorismus může být nástrojem těch, kdo usilují o rozvrácení daného režimu, stejně jako těch, jimž jde o uchování a posílení stávajícího režimu.⁶⁵

Dalším znakem terorismu a násilí obecně je, že se jedná o postoj menšiny společnosti. Dalo by se říci, že je to ze sociologického hlediska mikrofenomén, který však, bohužel, má obrovský dopad na celou společnost.⁶⁶

Důležitým znakem terorismu je i jeho nekonvenčnost. Nejde přitom jen o respektování pravidel ohledně používání násilí, ale o nerespektování žádných konvencí. Důležitá není ani tak brutalita teroristických útoků sama o sobě, jako to, že konkrétní teroristické útoky jsou simultánně spojeny s evokováním příštích možných a pravděpodobných, ze strany potenciálních obětí nepředvídatelných a nekontrolovatelných krutostí, jež budou následovat.⁶⁷

---

⁶⁴ Srov. IBÁÑEZ. *Logika ...* s. 33.

⁶⁵ Srov. STRMISKA. *Ozbrojená ...* s. 10.

⁶⁶ Srov. IBÁÑEZ. *Logika ...* s. 124.

⁶⁷ Srov. STRMISKA. *Ozbrojená ...* s. 11.

„Každé teroristické násilí narušuje potenciál vzájemné důvěry a dobrovolné kooperace, bez něhož nemůže žádná demokratická společnost hodná toho jména dlouhodobě existovat.“⁶⁸

---

⁶⁸ Srov. STRMISKA. *Ozbrojená ...* s. 17.

4 Specifika terorismu

V minulé kapitole jsme se dostali k problému terorismu jako nejvyhrocenější formy komunikace nespokojenosti se způsobem řešení společenských problémů. Snad bychom mohli říci, že se jedná o extrémní extremismus. Zastavme se proto nyní poněkud podrobněji u problému terorismu.

4.1 Pohled do historie

Řešit vzájemné konflikty násilím je v lidské společnosti praxe velmi stará. Vzpomeňme například na Kaina. Lidská přirozenost poznamenaná hříchem už od svých počátků touží ovládat toho druhého a disponovat tím, čím disponuje druhý. Můžeme říci, že terorismus je mnohem starší, než by se nám zdálo na základě dnešního obecného chápání pojmu terorismu. Terorismus „existuje jako poměrně úspěšná forma systematického psychologického vydírání silnějšího ze strany slabšího – i obráceně – odjakživa“⁶⁹.

Mezi nejstarší známé teroristické činy bychom mohli zařadit působení sekty sikariů, která vznikla v hnutí židovských zélótů bojujících proti římské nadvládě, asi v padesátých letech prvního století po Kristu. Tito lidé šířili hrůzu obratným zacházením se sikou, malou dýkou, s níž podřezávali římské legionáře a zrádce či odpadlíky z židovských řad. Svě „umění“ provozovali za denního světla v davu lidí, ve kterém pak mizeli. Vražedné akce doplňovali vypalováním sýpek, trávením studní, apod. Podobný postup zvolila v 11. – 13. století šíitská skupina asasínů bojující proti křesťanským křižákům a některým sunitským muslimům v Persii a Sýrii.⁷⁰ Mezi odborníky nepanuje shoda, zda je

---

⁶⁹ SOULEIMANOV, EMIL A KOLEKTIV. *Terorismus: válka proti státu*. 1.vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. 394 s. ISBN 80-86861-76-7. s. 7.

⁷⁰ Srov. IBÁÑEZ. *Logika ...* s. 3.

možné tyto a podobné praktiky sektářského a zastrašujícího násilí nazývat pojmem terorismus.

Terorismus v takovém pojetí, jak mu rozumíme dnes vzniká s vyhlášením Francouzské revoluce. Výjimečný stav v letech 1793 – 1794 vyhlášený ve Francii nešetřil soudy a hromadnými popravami, které byly připraveny a prováděny na veřejnosti tak, aby posloužily jako exemplární příklady. Nastolení vlády založené na zastrašování, nátlaku a teroru bylo podle Robespiera jedinou možností, jak šířit nové občanské ctnosti, které vláda proklamovala. Proto byla tato hrůzná doba později označena *régime de terreur*. Z této doby si slova teror a terorismus nesou svoji pejorativní konotaci.⁷¹

S Francouzskou revolucí je však spojen ještě jeden výraz, související s terorismem, a tím je *státní terorismus*. Od této doby jsou mnohé státy obviňovány z toho, že se samy dopouštějí nebo alespoň podněcují teroristické akce. Z nejznámějších příkladů ve 20. století uveďme alespoň diktátorské režimy Latinské Ameriky (Augusto Pinochet v letech 1973 – 1988 v Chile, argentinská vojenská junta v letech 1976 – 1983) nebo komunistické režimy (Pol Potova vláda rudých Khmérů v Kambodži v letech 1975 – 1979). „Nacistický a stalinistický systém, podle kritérií německé politoložky Hannah Arendtové, v každém případě představují nejvyšší stupeň teroristického státu známého ve 20. století“⁷².

Projevy státního terorismu však nejsou vždycky tak křiklavé. Určitě se jedná o státní terorismus, jestliže mezi praktiky umožňující vládnout zemi šířením strachu mezi civilním obyvatelstvem patří: pronásledování disidentů, agrese více či méně nerozlišující mezi oběťmi, zatýkání, únosy, selektivní vraždy. Ale do kategorie státního terorismu by podle odborníků mohlo patřit také systematické a opakované mučení na rozkaz nejvyšších vládních míst nebo s jejich souhlasem. Dala by se sem také zařadit podpora a financování zdánlivě nezávislých skupin, aby páchaly různé represivní a násilné akce. Dalším okruhem diskusí, zda se jedná o terorismus či ne, je otázka

---

⁷¹ Srov. IBÁÑEZ. *Logika ...s.* 4.

⁷² Tamtéž. s. 4.

nezáměrných úmrtí nebojících lidí ve válečných konfliktech, nebo dokonce svržení atomových bomb na Hirošimu a Nagasaki. V neposlední řadě se různé státy podílí nepřímo na teroristické činnosti financováním a podporou zahraničních teroristických organizací v jiných zemích, jejichž úspěchy by pro ně mohly být prospěšné.⁷³

Asi v žádné době nejednali lidé mezi sebou zrovna v rukavičkách. Co se však jeví dnes jiné, je postoj lidí k násilí obecně a teroristů obzvlášť. V 19. a 20. století můžeme zaznamenat rozkvět ryze sekulárních ideologií, nacionalismu a komunismu, které monopolizovaly mysl milionů lidí po celém světě a stály u zrodu jejich často ozbrojeného úsilí, jak se dostat k politické moci. Terorismus je také – ač velmi specifickou – technikou ozbrojeného boje, který může být veden pod rozličnými ideově-politickými hesly, i těmi nejpochybnějšími. Anebo také žádnými.⁷⁴

4.2 Průvodní znaky terorismu

Terorismus máme spojený s mnoha různými faktory. Někdy opodstatněně, někdy vůbec a někdy bývají naše závěry přesně opačné, než jaké vyplývají z nejnovějších vědeckých poznatků. V následující podkapitole se alespoň nad některými z nich zamyslíme.

4.2.1 Ekonomika

Na první pohled by se mohlo zdát, že teroristé jsou chudí lidé, kteří bojují za vyšší a lepší životní standart. To by znamenalo, že nejvíce teroristických útoků bude v nejchudších zemích Afriky či Jižní Ameriky. Přestože tyto země znají násilí, nabývá toto násilí masovějších podob jako např. masových

---

⁷³ IBÁÑEZ. *Logika ...* s. 5.

⁷⁴ Srov. SOULEIMANOV. *Terorismus ...* s. 7.

nepokojů, občanských válek, a de facto neznají terorismus. Terorismus je však častější v bohatších a vyspělejších zemích. Tam, kde většina lidí bojuje o svou každodenní obživu, není prostor, aby se lidé oddávali násilnému boji.⁷⁵

Navíc je zřejmé, že ekonomický nedostatek není příčinou terorismu ani ve vyspělých zemích jako je například USA, Španělsko, Velká Británie. Zajímavý je v tomto kontextu příklad indonéských teroristických skupin. Ty nejkrvavější vznikly mezi původním obyvatelstvem, které má přístup k velmi bohatým přírodním zdrojům a jejich primární motivací jsou separatistické cíle, aby se nemusely s nikým dělit o toto bohatství.⁷⁶

4.2.2 Vzdělání

K obdobnému závěru dochází výzkumy také ohledně vzdělání. Obecné mínění o teroristech se často přidržuje klišé, že jsou to nevzdělanci. Přestože jsou v teroristických skupinách členové s nízkým vzděláním, vůdčí osobnosti jsou většinou představitelé střední třídy s vysokou vzdělanostní kulturou. Velmi markantně je to vidět u organizací Středního východu, kde sice je většina členů teroristických organizací chudá, ale v Libanonu či Palestině je to obecný znak celé populace. A i zde je vůdcovství v rukou osob ze střední třídy. Teroristé většinou nejsou oběti hospodářské nerovnosti, chudoby nezaměstnanosti či nedosažitelného vzdělání. Většinou jde o osoby ze střední třídy s dobrým vzděláním a dostatečnými příležitostmi, aby se jim vedlo dobře.⁷⁷

---

⁷⁵ Srov. IBÁÑEZ. *Logika ...* s. 58.

⁷⁶ Srov. Tamtéž. s. 60.

⁷⁷ Srov. Tamtéž. s. 60n.

4.2.3 Kultura

Dalším důležitým faktorem je kultura a její odlišnosti. Naprostá většina národů ve světě není etnicky nebo nábožensky stejnorodá. Vzájemná různost však ve většině případů vedla k dosažení civilizovaného soužití mezi odlišnými skupinami. A to i navzdory skutečnosti, že některé skupiny zaujímají lepší společenské postavení než jiné. Politická kultura pak pomáhá mírově řešit sociopolitické konflikty a zároveň se jim snaží předcházet a zabraňovat jejich přílišné polarizaci.⁷⁸

Otázkou však zůstává, jaká víra, hodnoty a kulturní normy mohou zaštitovat legitimizaci násilí. Odpovědí na tuto otázku je několik. Zastavme se u dvou možných. Jsou to vyprávění násilnických příběhů a náboženské tradice.⁷⁹

4.2.3.1 Tradice násilnických příběhů

Dějiny každé kulturní komunity jsou nějakým způsobem zašifrovány do různých literárních forem, které o minulosti pojednávají, jako jsou pověsti, legendy, aj. Tyto historiky dávají smysl lidské identitě, která je vztažena k dávno žijícím předkům a zajišťuje propojení mezi generacemi. I když tato mnohá vyprávění připouštějí historiografické rozdíly, prvek smyšlenky a historické mystifikace je zde vždy přítomný. Každé formování národní identity je založeno na celé řadě místních rodových mýtů. Tato historická vyprávění, která sytí kolektivní paměť nějakého kulturního celku, odráží víru, symbolické hodnoty a normy tohoto celku. Proto mohou tato vyprávění podmiňovat i politické aktivity a chování jednotlivých členů celku. Když pak vidíme intenzivní konflikty a násilí uvnitř společnosti, jež jsou také nedílnou

---

⁷⁸ Srov. IBÁÑEZ. *Logika ...* s. 70n.

⁷⁹ Srov. Tamtéž. s. 75.

a opakovanou součástí historických příběhů, kulturní tolerance takové společnosti vůči násilí bývá vysoká.⁸⁰

S tímto fenoménem teroristé počítají a násilnické vyprávění z minulosti používají k dodání smyslu násilí páchanému v přítomnosti, nebo plánovanému pro budoucnost. Násilí je prezentováno jako niterná součást vlastní identity, čímž se stává něčím jako tradicí nebo zvykem a lidé se musí ztotožnit s minulostí bojů, pronásledování a urážek. Pak se však násilí stává něčím podstatným ba osudovým v identitě dané skupiny.⁸¹

4.2.3.2 Náboženství a terorismus

Dostí rozšířenou myšlenkou je, že náboženství je iracionální a jeho doprovodným jevem je také používání extrémního násilí. A opravdu není horší násilí než to, které je páchané ve jménu boha ačkoliv asi těžko nalezneme boha, který by chtěl poskytnout alibi gulagu, holocaustu či svržení atomové bomby. Je však třeba uznat, že žádný terorismus není tak smrtící jako ten náboženský. Jak je to možné? Jak může víra, náboženské hodnoty a pravidla vyvolávat tak absolutní násilí?⁸²

I když někdy více než jindy, násilí bylo skutečně součástí života ve všech dobách. Konflikty ústící v terorismus však často existují před svou sakralizací nebo náboženskou interpretací. Tak je to například v Palestinském konfliktu. V určitém okamžiku vývoje vstupuje do konfliktu násilí, které přetransformuje jeho dynamiku. Když ani poté nedojde k uspokojivému vyřešení a zapojené kolektivy si odmítají připustit možnost porážky (jako židovští extremisté, kteří se nechtějí vzdát „biblických území“), nebo když se zdá nemožné získat vítězství v krátké době (jako palestinští aktivisté), může střet dostat

---

⁸⁰ Srov. IBÁÑEZ. *Logika ...* s. 75.

⁸¹ Srov. Tamtéž. s. 76.

⁸² Srov. Tamtéž. s. 77.

náboženské zabarvení. Náboženství pomůže obnovit nebo zachovat naději v budoucí vítězství a násilí je tak lépe ospravedlněno.⁸³

Ovšem je třeba upozornit, že ne každé náboženství obsahuje stejné koncepce násilí, a že žádné náboženství nehlasá používání síly jako nevyhnutelnost. Téměř vždy platí, že násilí se může opírat o náboženské motivy, jen když vychází z částečného a nebo nesprávného výkladu tradic. Ano, všechny zakladatelské texty definující náboženskou doktrínu, obsahují nějakou verzi kosmické války a epizody o násilí. Ale mravní normy a modely chování ve věroučných zdrojích některých náboženství násilí vylučují, nebo kritizují, a dokonce diktují pravidla, která násilí odmítají, zatímco u jiných není toto odsouzení tak zřetelné. Avšak nenajdeme náboženství, které by podporovalo násilí bezpodmínečně. Ty důvody, kterými je ospravedlňováno násilí, nevychází ani tak z mezikonfesního konfliktu, jako spíš z pokrouceného a často i extremistického výkladu věroučných textů nebo alespoň z jejich zmatení a zfalšování.⁸⁴

Vlastním postojem římskokatolické církve k námi zkoumané problematice se budeme podrobněji zabývat v samostatné kapitole.

4.2.4 Shrnutí

Je nepochybné, že terorismus mohou ovlivnit ekonomické, politické nebo kulturní příčiny. Nicméně je také zřejmé, že příčiny terorismu se značně různí případ od případu. Vidíme, že makrosociální podmínky, které se mohou stát živným roztokem teroristických rozhodnutí, jsou rozdílné. Na druhou stranu také platí, že přítomnost některé z těchto společenských příčin ještě sama o sobě výskyt teroristických hnutí nezaručuje. I když se v jednotlivých případech zdají být některé jevy více určující než jiné, a v dalších případech se zase může jevit, že se některé tyto příčiny vzájemně vylučují, jeví se jako nejvhodnější

---

⁸³ Srov. IBÁÑEZ. *Logika ...* s. 78.

⁸⁴ Srov. Tamtéž. s. 79.

k popisu společenské reality přístup multikauzální, tedy vycházející z celého souboru příčin.⁸⁵

Je třeba znovu upozornit, že podle stejných empirických důkazů, jedny a tytéž ekonomické, politické nebo kulturní podmínky v některých případech podněcují násilí, zatímco jindy ne. Dějiny ukazují, že souslednost: konfliktní nebo neuspokojené společenské podmínky → negativní emoční reakce → násilí nevyjadřuje žádný univerzálně platný zákon. Tato rovnice nepočítá s dalšími všeobecně platnými prvky jako jsou především příležitosti a prostředky, jež sociální podmínky nabízejí proto, aby bylo možné uskutečnit násilné akce a kampaně.⁸⁶

4.3 Fyzické a geografické faktory

Terorismus je typicky městským jevem. Města totiž obvykle nabízejí mnohem vhodnější podmínky pro teroristickou praxi. Lépe jsou schopny zajistit tak protichůdné potřeby, jako jsou anonymita a zároveň blízkost potenciálních cílů. Městské prostředí také nabízí mnohem širší škálu budov a jiných objektů, vůči kterým chtějí teroristé uplatnit své metody sabotáže. Důležitá je také publicita a medializace atentátů. Uskuteční-li se atentáty ve městě, je jejich publicita téměř okamžitá.⁸⁷

Dále je ve městě mnohem snadnější přístup k penězům. Je zde také větší dostupnost nezbytných technických prostředků, zbraní a dalších materiálních zdrojů. Lépe se cestuje a utíká v hustší síti cest v příměstských aglomeracích než na venkově. Nábor nových teroristů nachází ve městě mnohem více příležitostí, než ve venkovském prostředí, a to ze dvou důvodů. Je zde jednodušší pohybovat se diskrétně a v množství obyvatel ve městě se dá nalézt mnohem více potenciálních teroristů.⁸⁸

---

⁸⁵ Srov. IBÁÑEZ. *Logika ...* s. 83n.

⁸⁶ Srov. Tamtéž. s. 84n.

⁸⁷ Srov. Tamtéž. s. 89n.

⁸⁸ Srov. Tamtéž. s. 90.

Dalším zeměpisným činitelem, který usnadňuje nebo alespoň snižuje náklady teroristických aktivit, je nezbytný útulek či přímo oblast odpočinku. Může se jednat v podstatě o jakékoliv fyzické území, kde jsou teroristé v bezpečí před spravedlností nebo před možnými pronásledovateli. Sem se mohou uchýlit před a po provedení násilných operací, zde mohou uskutečňovat své logistické, plánovací, a dokonce výcvikové práce beze strachu, že budou spatřeni nebo dokonce zatčeni. Charakteristiky odpočinkových zón mohou být velmi odlišné. Může se jednat o tak rozdílné prostory jako univerzity, chrámy pro náboženské kultury, obytné čtvrti nebo celé oblasti v určitém městě nebo i celé země a rozsáhlá území, která mohou být blízko nebo i daleko od míst, na nichž teroristé obvykle provádějí své atentáty.⁸⁹

Se skutečností, že terorismus je spíše městskou záležitostí, úzce souvisí také otázka demografického růstu. Ibáněz nabízí scénář, ve kterém v roce 2020 budou dvě třetiny světové populace žít v městských oblastech, především v megaměstech. Tato demografická exploze však s sebou přinese početní nárůst mladé populace, která je nejnáchylnější k násilné činnosti. Problém se může ještě více vyhrotit, dojde-li k nahromadění tohoto sektoru obyvatelstva v méně rozvinutých či hospodářsky zaostalých oblastech.⁹⁰

Někteří analytici se obávají, že zvýšení procenta mladého obyvatelstva vytváří vážné problémy pro jejich zaměstnanost; počet pracovních míst se nezvyšuje stejně rychle jako množství mladé populace, čímž narůstá míra nezaměstnanosti; i tento aspekt by mohl přispět k jejich vstupu do kriminálních nebo teroristických organizací, které jim dokážou nabídnout výdělek či smysl života.⁹¹

Papež Benedikt XVI. však faktor demografického růstu jako hrozbu nevnímá. Spíš v něm vidí zdroj a potenciál dalšího rozvoje, což ukazuje na příkladech, kdy nové mocnosti, které se vyskytly až v poválečném vývoji na mezinárodní scéně, vděčí za svůj rychlý rozvoj právě rostoucímu počtu

---

⁸⁹ Srov. IBÁÑEZ. *Logika ...* s. 90.

⁹⁰ Srov. Tamtéž. s. 118.

⁹¹ Srov. Tamtéž. s. 119.

obyvatel. A dále si všímá, že i mezi nejrozvinutějšími zeměmi se největšímu růstu těší ty, které mají největší míru porodnosti.⁹²

Problém, který příživuje terorismus, je dlouhodobost vášní, které jsou rozpoutány ozbrojenými válečnými konflikty. Tyto vášně mohou přetrvávat ještě dlouho po vyřešení a ukončení konfliktu. Postižené osoby tak mohou zavlékat do dalších násilných aktivit, včetně teroristických. Ozbrojené konflikty krom toho vytvářejí jakousi ‚zálohu‘ utužených bojovníků, kteří jsou po skončení střetů volní a bez práce. Pokud trvá samotný konflikt delší dobu, je pro tyto bojovníky jedinou možností získat přední postavení kariéra ve zbrani, což je žádaná kvalifikace pro teroristickou organizaci. Není však neobvyklá ani opačná dynamika, kdy terorismus se stává předsíní vedoucí k válce. Příkladem by mohla být situace Blízkého východu. Egyptští teroristé museli po změně a zpřísnění režimu uprchnout do zahraničí, a tak našli vhodný domov v Afghánistánu, ve kterém zuřila válka se sověty. Když tato válka skončila odchodem sovětů, mohli se přesunout na Balkán, kde bojovali proti Srbům. Po skončení války na Balkáně se přes kontakty v Egyptě a v Afghánistánu mohou dostat až do dnešních sítí Al-Kajdy. Vidíme, jak válka může živit terorismus a ten zase válku nebo se jednoduše mohou překrývat.⁹³

4.4 Myšlení teroristů

Na základě zjištění mnoha různých výzkumů v uplynulých desetiletích je možné říci, že naprostá většina známých teroristů netrpí žádnými vážnými psychopatologickými poruchami. I když i psychicky nemocný terorista se občas objeví.⁹⁴

Proč se tak neděje příliš často, je zřejmě hlavně kvůli tomu, že psychopat je především egocentrik, což představuje dosti podstatné problémy, chce-li

---

⁹² Srov. Poselství k světovému dni míru 1.1.2009, in Acta České biskupské konference. čl. 3.

⁹³ Srov. IBÁÑEZ. *Logika ...* s. 122.

⁹⁴ Srov. Tamtéž. s. 131.

navázat důvěryhodné a déletrvající společenské styky. Terorismus, jak jej známe v poslední době, vyžaduje mimo jiné schopnost spolupracovat ve skupině, což není právě silná stránka psychopatů. Je nepravděpodobné, že by takový člověk chtěl pracovat pro dobro skupiny nebo že by byl ochoten se obětovat za věc, která jemu nepřinese okamžitý prospěch.⁹⁵

Pak je zde také otázka emocí. Ne každý terorista má v sobě stejný emoční chlad. I teroristé jsou schopni se vcítit do myšlení obětí. Ačkoliv jim politická, či náboženská přesvědčení dovolují páchat krutosti, přesto nejsou necitliví. Navíc, mnozí teroristé uznali, že jednou z hlavních pohnutek jejich činů je nenávisť. Tato vášeň je však jen těžko slučitelná s psychopatickým emočním chladem.⁹⁶

Podobná situace je také s dalšími psychopatologickými poruchami, které jsou teroristům často připisovány, a to jsou vrozené predispozice k násilí, odborně nazývané „poruchy v kontrole impulzivního chování“. Ani tato porucha se však nejeví kompatibilní s kariérou teroristy, který žije v poloilegalitě a se svou skupinou je nucen pečlivě plánovat používání násilí. Takový člověk si nemůže dovolit přílišné návaly agresivity a zlosti, neboť by jej mohly prozradit a ohrozit plány celé skupiny. Navíc spontaneita v používání násilí se dost dobře nehodí k teroristickým útokům, které jsou plánovány do nejmenších podrobností, aby dosáhly co největšího efektu, i když jsou nepředvídatelné pro jejich oběti i diváky.⁹⁷

Proti všem různým psychopatologickým hypotézám jako důvodu pro kariéru teroristy hovoří ještě jeden na psychice teroristy v podstatě nezávislý argument. Většinou se terorista nestává teroristou zčista jasná, z nějakého náhlého popudu. Většinou je vybrán členem již existující organizace. Asi těžko si lze představit, že by tito „hledači talentů“ důvěřovali osobám s nepředvídatelným a nekontrolovatelným chováním, které je zapříčiněno psychopatologickou poruchou.⁹⁸

---

⁹⁵ Srov. IBÁÑEZ. *Logika ...* s. 132.

⁹⁶ Srov. Tamtéž. s. 133.

⁹⁷ Srov. Tamtéž. s. 134.

⁹⁸ Srov. Tamtéž. s. 135.

Většinou jsou teroristé mladí a svobodní muži. Může to být díky tomu, že mladý člověk se nachází v jakémsi přechodovém věku. Má se osamostatnit od své rodiny, získat svou vlastní identitu, postavit se na vlastní nohy. Je to období plné nejistot, a tak je mladý člověk citlivější a vnímavější ke vlivu rozličných skupin. Mladý a svobodný člověk ještě není příliš svázán konvencemi a je ochotnější k experimentům s různými rolemi, novými formami myšlení a jednání. Každý zákaz vzbuzuje v mladém člověku vlnu odporu. Bohužel mládí dnes často znamená také nezaměstnanost, případně nedostatek pracovních příležitostí. I to může vést ke sklonu k překračování zákonů a posílit rozhodnutí o dalším směřování života směrem na okraj společnosti, nebo dokonce až k ilegalitě. Na druhou stranu je život mladých lidí často životem hýřivým, bez zodpovědnosti a společenských pout. Tím mizí některé konvenční překážky v rozhodování, zda vstoupit do teroristické organizace, a posilují se některé další argumenty proč ano, jako například potřeba vyniknout, hledání stále jedinečnějších zážitků.⁹⁹

4.5 Protisociální motivy

Jeví se velmi pravděpodobným, že člověk spokojený se svým životem i s obecnějšími sociálními a politickými podmínkami netouží po zapojení do nějakého radikálního násilného hnutí. Snad by se dalo říci, že člověk musí zažít nějaký krach, nepodaří se mu dosáhnout nějakého cíle či uspokojit své přání. Pak se musí potýkat s pocity zmaru a frustrace. Nicméně je asi přehnané tvrdit, že pouhý fakt prožitku frustrace, vzhledem k politickým či náboženským cílům či přáním nějaké osoby, případně skupiny osob, vrhá tyto osoby do víru násilností a rebelií. Je potřeba se hlouběji zamyslet nad příčinným vztahem mezi pocity frustrace u teroristů a jejich násilnými akcemi.¹⁰⁰

---

⁹⁹ Srov. IBÁÑEZ. *Logika ...* s. 143.

¹⁰⁰ Srov. Tamtéž. s. 153.

Agresi bychom mohli definovat podle klasického schématu stimul → odpověď jako téměř automatickou reakci či odpověď na událost, která ji podnítila, jestliže událost má frustrující charakter. Teoreticky by se dalo říct, že lidská agresivita je dohrou nějaké původní frustrující zkušenosti na emoční a energii dodávající reakci, kterou nazýváme hněvem.¹⁰¹

A skutečně, v současnosti předpokládáme, že hněv, někdy také nazývaný vztek, představuje přechodný emoční stav, který mobilizuje lidský organismus proti agresi nebo útoku. Hněv je tedy opravdu spojen s nějakými formami násilí. Frustrace plodí hněv, jestliže dotčená osoba nachází nějaký vnější subjekt, který pokládá za zdroj zmíněné frustrace. Nicméně reakce lidí na selhání individuálních nebo i kolektivních tužeb nevede vždy k hněvu a násilí. I když hněv může plodit agresivitu, tato je spíše impulzivní, často iracionální a je velmi vzdálená promyšlenému teroristickému násilí. Na druhou stranu však frustrace velmi často nevede k hněvu, nýbrž se mění v rezignaci, pasivitu, nebo dokonce fatalismus.¹⁰²

Násilí vzniklé na základě prožitků frustrace však může také podněcovat uváženou a instrumentální agresi, která je odložena v čase. To spíš je případ nějaké společenské skupiny, která nahradí své politické aktivity terorismem. K této náhradě nedochází v záchvatu hněvu, ale po uvědoměném rozhodnutí, že násilí by mohlo být účinným prostředkem k dosažení cílů, kterých nemůže dosáhnout jinak. Něco podobného bychom mohli říci také o nenávisti.¹⁰³

Podle četných empirických důkazů je nenávist charakteristickým prvkem v psychologii mnoha teroristů, kteří to sami často připouštějí. Nicméně je třeba dát si pozor, abychom nepletli nenávist s hněvem. To, co je oběma citovým zkušenostem společné, je jejich asociální charakter. Jsou totiž vyvolávány skutečnou nebo i jen domnělou přítomností jiných osob, které jsou vnímány jako nepřátelé. Je však mezi nimi také několik podstatných rozdílů. Nenávist trvá déle než hněv. Jak řekl už Aristoteles, čas léčí hněv, ale nikoli nenávist.

---

¹⁰¹ Srov. IBÁÑEZ. *Logika ...* s. 154.

¹⁰² Srov. Tamtéž. s. 155.

¹⁰³ Srov. Tamtéž. s. 155.

Antipatie, která je vyburcovaná nenávistí, je dlouhá, zatímco ta spojená s hněvem za nějaký čas přejde. Částečným vysvětlením by mohlo být, že nenávist vždy vychází z přesvědčení o neměnnosti a nemožnosti nápravy nenáviděné osoby, která je proto nebezpečná a nežádoucí. Takové přesvědčení může vzniknout pokořováním, urážkami, nebo také jako produkt jistých ideologií, např. antisemitismu nacistů. Z uvedeného vyplývá, že nenávist je něco jiného než okamžitý impulz k agresi nebo pomstě, protože v sobě obsahuje touhu po zničení, nebo alespoň co největším utrpení nenáviděných osob.¹⁰⁴

Jestliže agrese na bázi hněvu je vždy vášnivá a impulzivní, u násilí založeném na nenávisti je tomu jinak. Zatímco hněv je vždy ‚horký‘, nenávist bývá ‚chladná‘. Zatímco by se dalo říct, že hněv vyžaduje něco, co jej vyprovokuje, nenávist žádný speciální popud nepotřebuje, a proto tolik nezávisí na diktátu okolností.¹⁰⁵

4.6 Důležitost prosociálních motivů

Poměrně obšírně jsme se dosud zabývali protispolečenskými emocemi, které charakterizují násilnickou a kriminální povahu teroristické činnosti. Nicméně pro terorismus jsou důležité také prosociální motivace. Ona volba teroristického života má v sobě obsažen také jistý altruistický rozměr. Mnozí mladí lidé se do teroristických hnutí zapojují ani ne tak pro pocit osobní pohany či nespokojenosti, jako spíše vedeni soucitem k jiným lidem, kteří trpí nedostatkem a pokořováním, ať už domněle nebo skutečně. Samozřejmě se v takových lidech postupně vypěstovala touha po pomstě a po nápravě některých nespravedlností. K tomu ale došlo až po pozitivní identifikaci s nějakou skutečnou nebo domnělou obětí. Jako nějaký příklad si můžeme uvést nenávist, kterou hlásají členové a spolupracovníci radikálních

---

¹⁰⁴ Srov. IBÁÑEZ. *Logika ...* s. 156.

¹⁰⁵ Srov. Tamtéž. s. 157.

palestinských organizací vůči Izraeli, která je však nesena empatií s palestinskými oběťmi konfliktu.¹⁰⁶

Často stejně důležité jako jsou frustrace, nenávisť, nebo soucit, jsou další silně prosociální motivy, které jsou založeny na přátelství nebo jiných pozitivních společenských vztazích. Sageman se přátelskými motivy zabýval ve své studii o životní dráze 168 islámských teroristů a ukázal, že členství v kterékoliv z organizací sítě Al-Kajdy je vyhrazeno těm, kdo mají nějaký pozitivní společenský vztah k jednomu nebo více členům organizace. Přesněji řečeno, Sageman zjistil, že u 68% analyzovaných případů bylo hlavní příčinou konverze k džihádismu přátelství, a že 14% zkoumaných teroristů bylo nějak příbuzných s osobami, které je zverbovaly.¹⁰⁷

Hlavními činiteli procesu primární socializace jsou rodina, vzdělávací a náboženské instituce. Jestliže jsou tyto zaměřeny na terorismus, pak i výchova směřuje děti k terorismu. Nesmíme také zapomenout na další vlivy, které mohou působit jako různá mládežnická uskupení, politické instituce, komunikační prostředky. Přátelství, která existovala ještě před okamžikem vstupu do organizace, nebo příbuzenské vztahy pomáhají aktivovat dva psychologické procesy, které jsou důležité pro vytvoření silného závazku k teroristické organizaci: identifikace budoucího člena s teroristy a zvnitřnění jejich ideologie.¹⁰⁸

„Různé výzkumné práce ukazují, že mnozí baskičtí, italští, irští a palestínští teroristé se narodili a vyrostli v rodinách, jejichž členové sympatizovali nebo dokonce spolupracovali s hnutím, do něž nakonec vstoupili i jejich děti, synovci, bratři nebo vnuci. Vliv určitých forem náboženské výchovy na vytváření skutečného rezervoáru budoucích mudžáhedinů je nepopiratelný. Ve značném množství madras nebo pákistánských středisek výuky koránu se studenti hned v prvních dnech učí, že největší obdiv a úctu si zaslouží ten muslim, který se vydá stezkou džihádu.“¹⁰⁹

---

¹⁰⁶ Srov. IBÁÑEZ. *Logika ...* s. 157.

¹⁰⁷ Srov. Tamtéž. s. 157.

¹⁰⁸ Srov. Tamtéž. s. 158.

¹⁰⁹ Tamtéž. s. 160.

Ovšem podobné sociální motivace jsou možné i u lidí, kteří nebyli vychováni v prostředí nakloněném terorismu. Stačí k tomu intenzivní prožitek pocitu odcizení či společenské izolace v „normální“ společnosti a mladý člověk hledá svou identitu jinde. Může to být případ dětí smíšených rodin nebo muslimských přistěhovalců, kteří se cítí být izolováni, nebo dokonce i odmítání v zemi, která je přijala. Takto odmítnutí jedinci hledají skupinu, do které by se mohli zařadit, která je uznává za hodnotné a vážené lidi. Získání pozitivní identity, i když za cenu nahrazení osobní identity novou společnou identitou skupiny, může být velmi silným důvodem k účasti na teroristických kampaních.¹¹⁰

Jak tak procházíme různé důvody pro či proti vstupu do teroristické organizace, musíme poznamenat, že „neexistuje jeden společný motiv pro vstup do teroristických organizací, nýbrž je jich několik. Na druhé straně lidé nacházejí ve svém běžném životě více než jeden důvod, pro který dělají to, co dělají, a v tom ohledu vypadají teroristé jako zcela normální lidé.“¹¹¹

4.7 Fanatismus

Poměrně všeobecnou dispozicí mezi teroristy je fanatismus. Podle slovníku cizích slov je fanatismus „nekritické zaujetí; slepé vášnivé nadšení“.¹¹² Vášnivost, houževnatost jsou vlastnosti, které velmi dobře popisují způsob, jakým většina teroristů přistupuje k ideologii, pro niž zabíjí a riskuje své životy. Velmi často je fanatismus spojován s náboženskou vírou či politickým přesvědčením. Nicméně fanatismus se nevztahuje ke každé víře nebo k přesvědčení, ale pouze k některé určité. Jedna víra nabývá

---

¹¹⁰ Srov. IBÁÑEZ. *Logika ...* s. 161.

¹¹¹ Tamtéž. s. 162.

¹¹² *Slovník cizích slov*. [online]. [cit. 22. 1. 2011]. Dostupné na WWW: <<http://www.slovník-cizich-slov.cz/?q=fanatismus&typ=0>>.

v myšlenkovém světě fanatika mnohem větší důležitosti než ostatní. Tato jediná víra se pak stává hybnou silou všech fanatických činů.¹¹³

Většina teroristů jedná a vykládá svět pod dojmem mravní nadřazenosti. Tento dojem pak čerpá ze svého nezvratitelného politického a náboženského přesvědčení. Je navíc doprovázen naprostou neschopností respektovat nebo brát v úvahu jiné přesvědčení a víru, která je odlišná od té jeho. Fanatická mentalita je náchylná k silnému zkreslení vnímání a myšlení, což se projevuje dvěma zvláštnostmi. Velkou selektivností při hledání a práci s informacemi o okolní společenské realitě, kde absolutní prioritu dostávají ty informace, které se shodují s postoji, hodnotami a vírou fanatika. Druhou zvláštností je fanatikova tendence k sebeklamu, pokud jde o vlastní nedostatky a neúspěchy, a zaměňování skutečnosti s přáním a přeceňování pravděpodobnosti, že se věci stanou tak jak chceme. Relativní nezávislost mezi způsobem vnímání světa a skutečnými fakty tak vede ke zdeformovanému pohledu na svět.¹¹⁴

U fanatismu nejde téměř nikdy o přesvědčení jediného člověka, ale souboru osob, které se dají považovat za členy jednoho a téhož kolektivu. Ať už se jedná o náboženské sekty, sdružení, nebo politické strany, společenská hnutí apod. Fanatická víra není tedy postojem individuálním, ale sdíleným. Čím je efekt kulturního nebo ideologického šíření účinnější, tím větší je riziko vzniku fanatických postojů, protože společenský konsenzus posiluje a ještě umocňuje důvěru fanatiků ve vlastní víru.¹¹⁵

Cestou k ochraně proti fanatismu je navazování styků a sdílení zájmů s osobami, které patří do různých skupin a mají odlišný způsob uvažování. Pokud se však zjistí, že se někomu odlišnému daří pronikat do okolí teroristické organizace, je třeba udělat všechno pro to, aby se jakékoliv různorodé vztahy narušily. Vstup do teroristické organizace a ztotožnění se s její ideologií je tak ve skutečnosti dvojitý proces. Jedinec se musí postupně

---

¹¹³ Srov. IBÁÑEZ. *Logika ...* s. 162.

¹¹⁴ Srov. Tamtéž. s. 163.

¹¹⁵ Srov. Tamtéž. s. 170.

integrovat do jejích společenských sítí a zároveň se musí vzdálit od předcházejících kolektivů jako je rodina, přátelé, kolegové z práce apod.¹¹⁶

Je třeba ještě podotknout, že násilí nemusí být s fanatismem nutně spojeno. Člověk může být fanatikem pacifismu nebo může fanaticky věřit v příkázání nezabiješ. Fanatismus jako klíč k chápání terorismu je třeba brát v jeho svázanosti s konkrétní ideologií a postojem, jehož obsah vyvolává a snaží se ospravedlnit páchání násilí bez nějakých mravních omezení.¹¹⁷

4.8 Ideologie

Ještě bychom měli obšírněji objasnit, co se rozumí pod pojmem ideologie, který dost úzce souvisí s fanatismem. Ideologie je systém myšlenek, který poskytuje příznivcům kritický případně zdeformovaný pohled na svět a společnost v níž žijí, na politické instituce, na své protivníky, ale také na své mravní přesvědčení. Takto formulované definice se proměňují v brýle, jimiž teroristé vnímají a zároveň vykládají skutečnost. Z tohoto důvodu je pro nás výhodnější studovat ideologické faktory, protože tyto nám obvykle nabízí věrohodnější kritéria k objasnění terorismu než analýza společenského prostředí, která je značně relativní. Právě zkreslení reality vede teroristy k tomu, že dělají to, co dělají.¹¹⁸

Hlavní funkce, kterou ideologie poskytuje skupině, je ospravedlnění svých vlastních aktivit. Tato role je obzvlášť důležitá u terorismu, neboť zde jde o zvláštní druh násilí, který postrádá jakoukoliv legitimitu. I když známe zákony, které za jistých okolností schvalují konvenční válku, žádná právní instituce si netroufla legitimizovat terorismus. Víme, že účinnost teroristických atentátů je přímo úměrná překročení uznávané morálky. Neboli vlastní nemravnost činu zaručuje jeho zstrašující a hrůzu vyvolávající funkci.¹¹⁹

---

¹¹⁶ Srov. IBÁÑEZ. *Logika ...* s. 170.

¹¹⁷ Srov. Tamtéž. s. 171.

¹¹⁸ Srov. Tamtéž. s. 176.

¹¹⁹ Srov. Tamtéž. s. 177.

Jak jsme se již zmínili výše, frustrace ne vždy plodí násilí. Dalším z důvodů, proč je tomu tak, je i skutečnost, že násilí má smysl pouze tehdy, když je možné z něj někoho obvinit. Proto jsou nejvýbušnější takové ideologie a projevy, které identifikují protivníka jasně. Protivníka, který budí averzi, strach nebo nenávisť. Protivníka, kterého je možno učinit zodpovědným za odhalené problémy a nespravedlnosti. Proč ne také za veškeré zlo na světě? Takový nepřítel je pak samozřejmě překážkou pro uskutečnění politických nebo náboženských cílů, kterých chtějí teroristé dosáhnout.¹²⁰

Teroristé většinou identifikují dva druhy nepřátel:

- *instituce*, kam bychom mohli zahrnout stát a jeho politický systém
- *lidské kolektivy*, tedy konkrétní lidi, kteří dané instituce představují.

Napadnout legitimitu a diskreditovat politický systém je možné tak, že se zaútočí na legitimitu původu institucí, které jsou považovány za nepřátelské, anebo jsou alespoň označeny za falešné a pokrytecké.¹²¹

Škála jak diskreditovat nepřítele, který je z masa a kostí, tedy konkrétní lidi, je mnohem pestřejší. Následující slova říká Txomin Iturbe, vůdce organizace ETA, v rozhovoru s vysokým španělským představitelem protiteroristického boje Juliána San Cristóbal, kteří se sešli, aby hledali cesty, jak zahájit jednání o ukončení násilností ze strany ETA:

*... (Juliáne) Ještě nedávno by mi nevadilo dát zelenou tomu, aby tě zabili. Ale teď, když tě znám, už bych to nedokázal udělat.*¹²²

Bohužel podobných doznání bylo v bolestivé historii 20. století mnohem více. Vzpomeňme alespoň ta nejčastější, která se týkala lidí pracujících ve vyhlazovacích táborech v období nacismu. Utíkali před možnou empatií a soucitem, které by nesmírně komplikovaly provedení jejich úkolů. Jde to snadněji po přijetí ideologie, která zcela devaluje obraz nepřítele nebo jej ukazuje jako nenávisťnou kreaturu. Proto se ideologie podporující kolektivní

---

¹²⁰ Srov. IBÁÑEZ. *Logika ...* s. 185.

¹²¹ Srov. Tamtéž. s. 186.

¹²² Tamtéž. s. 187.

násilí nespokojují s pouhou identifikací nepřítele, ale přisuzují mu ihned nepříjemné, hroživé a perverzní atributy. Možností, jak podporovat negativní obraz nepřátel a možných obětí je celá řada:

- *Odosobnění a přiřazení politických nebo náboženských nálepek.* U tohoto způsobu je třeba se vyhnout jakékoliv zmínce o osobních vlastnostech a zájmech daného člověka. Dále je důležité zdůraznit jejich společenskou identitu, jejich příslušnost k určitému kolektivu nebo společenské kategorii, která je odlišná od té, kterou sdílí teroristé
- *Přiřazení politických rysů a nálepek, a to negativních nebo výhružných.* Například rasisté pohlížejí na barevné jako na hlupáky a divochy a podle toho je s nimi potřeba také jednat.
- *Kriminalizace.* Podstrkují se přivlastky jako mučitelé, vrazi, zloději, které stvrzují sklon k porušování zákonů a základních práv.
- *Konstruování konspirativních teorií.*
- *Odosobnění.* Nepřátelé jsou definováni jako bytosti nižší rasy nebo dokonce jako bytosti nelidské.
- *Démonizace.* Jedná se o extrémnější polohu odlidštění v ideologiích s náboženskou nebo pseudonáboženskou inspirací, kdy je nepřítel klasifikován jako ďábel či démon. Tento způsob podpory negativního pohledu je obzvláště výhodný. Nepřítel je představován jako něco mocného a velmi nebezpečného. Jediná možná cesta, jak se zbavit satanského nepřítele, je jeho vyhlazení. Náprava či porážka nestačí. Démonizací nepřítele se jeho zavraždění stává aktem vymítání zlého ducha a očisty.¹²³

Teorie sociální identity nám říká, že jestliže se dvě nebo více osob považují za členy téhož kolektivu, je obvyklé, že jednají jinak, než kdyby chápaly samy sebe jako nezávislé jedince, jiné než ostatní. Tomuto jevu se říká depersonalizace. Kdybychom to řekli jinak, v intencích námi zkoumaného problému násilí a terorismu, depersonalizace podporuje poslušnost a následnou

---

¹²³ Srov. IBÁÑEZ. *Logika ...* s. 188nn.

tendenci přenášet zodpovědnost za vlastní zločinecké skutky na některou další osobu s vyšší autoritou. Díky této skutečnosti se pak člověk může stát ochotnějším k násilí a riziko leknutí ve vzniklé situaci se díky tomuto přenesení odpovědnosti snižuje.¹²⁴

Znovu bychom mohli jako ilustraci použít zkušenost holocaustu. Většina těch, kdo se na vyhlazování podíleli, nebyli psychopaty. To platí podobně jako u teroristů. Jak je ovšem možné, že se takových zvěrstev mohli dopustit? Vždyť mnozí z těch, kdo přispěli k vyvražďování židů, byli mírumilovní lidé, kteří v soukromí byli dobrými otci v rodině, příjemnými sousedy a správnými občany. Většina z nich se však ztotožnila s odosobněným obrazem židovských obětí, které považovali za příslušníky nižší rasy. Ale hlavně nešlo při vyhlazování o jednotlivé či spontánní akce, nýbrž o akce kolektivní, organizované. Veškeré důkazy o holocaustu ukazují, že zřejmý nedostatek mravních omezení při vyhlazování v koncentračních táborech byl důsledkem rozšíření antisemitské ideologie mezi německým obyvatelstvem. Stejně tak důležitá byla ale i konstrukce organizační struktury, navržená pro provádění oné odpuzující praxe.¹²⁵

Konkretizujme si ještě několik okolností, které napomáhají lidské osobě provádět kruté činy:

- *Anonymita* – anonymita osoby exponenciálně zvyšuje pravděpodobnost násilného a krutého jednání.
- *Poslušnost autoritě* – často se lidé obhajují těmito nebo podobnými slovy: ‚Udělal jsem jen to, co mi bylo přikázáno‘.
- *Přenos odpovědnosti* – Většinou je odpovědnost za atentáty přenášena na samotné oběti, ale také druhým směrem – na nadřízené, kteří vydali rozkaz.
- *Rozptýlení zodpovědnosti* – Jakmile rozdělíme kolektivní aktivity do velkého počtu jednoduchých úkolů, znesnadníme identifikaci účastníků s konečným výsledkem společné činnosti. Nebo jinak.

---

¹²⁴ Srov. IBÁÑEZ. *Logika ...* s. 250n.

¹²⁵ Srov. Tamtéž. s. 263.

„Když jsou zodpovědní všichni, nikdo se necítí skutečně zodpovědný.“¹²⁶

- *Rutinérství* – velmi souvisí s předchozím bodem. Ulehčuje situaci, protože zbavuje povinnosti za přijímání složitých rozhodnutí a umožňuje, aby se vykonavatelé soustředili jen na podrobnosti rutinního procesu. Stačí se ujistit, že úkol probíhá skutečně podle předpisů. Tato vlastnost redukuje možnost věnovat nějaký čas přemýšlení o konečném smyslu vlastního úkolu a o následcích, k nimž jeho plněním přispíváme. Navíc nám umožňuje, abychom si uvědomili zřetelněji limity vlastní role, a ukazuje, kde začínají a kde končí naše povinnosti, jaká je z toho plynoucí zodpovědnost, a jaký díl zodpovědnosti přináleží již ostatním.
- *Zastření ničivých následků vlastního jednání* – je snazší působit bolest jiným, jestliže nemusíme přímo vnímat jejich utrpení nebo ho můžeme vnímat alespoň rozptýleně. To je příklad osob na střední úrovni, které nemusely vydat rozkaz, ale ani nehledí tváří v tvář oběti. V případě holocaustu jsou to úředníci, kteří z kanceláří posílali lidi do plynu, v případě terorismu jsou to jedinci, kteří velmi aktivně spolupracují (např. doprava, padělání dokladů, nákupy), ale nemusí se přiblížit k místu atentátu. Ačkoli je jejich příspěvek nezbytný, mohou se snadněji distancovat od brutality vykonaného činu.¹²⁷

Dokonce i nejmírumilovnější lidé pocítí občas chuť napadnout svého bližního, což neznamena, že to skutečně udělají, protože jim v tom zabrání jejich mravní kritéria. Z toho lze odvodit, že hlavní příčinou mnoha krutých skutků je právě absence mravních kritérií u původců podobných skutků ve chvíli, kdy se jich dopouštějí.¹²⁸

---

¹²⁶ IBÁÑEZ. *Logika ...* s. 267.

¹²⁷ Srov. Tamtéž. s. 265nn.

¹²⁸ Srov. Tamtéž. s. 262.

5 Pohled z hlediska psychologie

Na otázku, jaká osobnost se ukrývá pod nálepkou extremisty, je velmi těžké hledat odpověď. Hlavním důvodem je skutečnost, že pod pojem extremisty se dá schovat obrovská škála chování či projevů jedince, které mají různé motivace a ještě různější kořeny. Psychologie tedy řeší tento problém tím, že se nezabývá extremistickou osobností jako takovou, ale extremistickým chováním. „Zatímco dříve usilovala o poznání povahových a mentálních charakteristik typických pro extremistické pachatele, nyní se spíše zajímá o to, proč se dopouští konkrétních činů.“¹²⁹ Hledá cíle takového jednání a jaký výtěžek jim takové jednání přináší. „Do psychologických přístupů tak pronikl pojem násilných činů motivovaných ideovou nenávistí.“¹³⁰ V češtině se často o nich mluví jako o extremistickém násilí.

Tyto násilné činy lze rozdělit do dvou základních skupin takto:

1. Činy páchané ve jménu většiny, aby utlačovaly menšinu.
2. Činy páchané organizovanými skupinami nenávisti ve jménu vyšší instance, idolu, za účelem změnit a napravit hodnoty lidí.¹³¹

Nicméně z psychologického hlediska je důležitější motivace, vedoucí k danému jednání. Zde můžeme rozlišit 4 základní typy:

1. zážitkové extremistické násilí;
2. reaktivní extremistické násilí;
3. symbolické extremistické násilí;
4. organizované extremistické násilí.¹³²

Zážitkové extremistické násilí je zpravidla spontánní a nepřipravené. Většinou se jedná o cestu k získání uznání uvnitř vlastní skupiny nebo pozornosti v oficiální společnosti. Bohužel pro mnohé je násilí jediným dosažitelným prostředkem, jak na sebe upozornit, protože nesmyslné a brutální

---

¹²⁹ ČÍRTKOVÁ, LUDMILA. Psychologické aspekty motivace k extremismu. In PLECITÝ, VLADIMÍR. DANICS, ŠTEFAN. PORADA, VICTOR (eds.). *Extremismus, jeho kořeny, projevy a východiska řešení*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2001. 268 s. ISBN 80-7251-088-6, ss. 23 – 32. s. 24.

¹³⁰ Tamtéž. s. 24.

¹³¹ Tamtéž. s. 25.

¹³² Srov. Tamtéž. s. 25.

násilí na sebe spolehlivě upoutá pozornost veřejnosti a médií. Tento typ násilí je tedy většinou záležitostí frustrovaných a nespokojených jedinců, kteří se identifikují s určitým kultem nenávisti, získávají prestiž a najednou se z hrstky ‚nímandů‘ stávají známí lidé mající jméno: skini, neonacisté atd.¹³³ „Podle empirických poznatků pocházejících z longitudálních zkoumání skinů a anglických hooligans vyvolává násilí psychickou závislost, postupně se stává v psychologickém slova smyslu drogou.“¹³⁴

Reaktivní extremistické násilí je neseno hlavně předsudky a strachem z odlišnosti, případně také ekonomickými a politickými obavami. Vzniká jako reakce na změny v životním prostoru, které se jeví jako ohrožující a nutí jedince k ochraně svých základních práv jako jsou škola, pracovní místo, sousedství. Oběti z minoritní skupiny jsou napadány pouze proto, že čerpají svá ústavní práva.¹³⁵

Symbolické extremistické násilí je charakterizováno fanatismem jedince, který vnímá jako svoji povinnost zbavit svět údajného zla. Tento typ násilí je většinou studován jako individuální aktivita fanatických osobností. Možné příklady tohoto typu násilí jsou Unabomber v USA a F. Fuchs v Rakousku.¹³⁶

Organizované extremistické násilí je pácháno skupinou a ve jménu určité skupiny. Tyto skupiny jsou často založeny na vůdcovském principu se silně pocíťovaným pocitem vzájemné sounáležitosti – pocit MY. Většinou se jedná o skupinu pěstující svou ideologii, která se podobá dobře prosperující firmě a umí žít také v utajení. Do této kategorie by mohli spadat New Yorské útoky z 11. září 2001 a plynový atentát z 20. 3. 1995 v Tokijském metru.¹³⁷ Podobné organizace jsou často hodnoceny jako teroristické.

Jakýkoliv výzkum fenoménu extremismu velmi záleží na stanovení počátečních podmínek a směru výzkumu. Jako vhodné zacílení

---

¹³³ Srov. ČÍRTKOVÁ. Psychologické ... s. 25.

¹³⁴ Tamtéž. s. 25.

¹³⁵ Srov. Tamtéž. s. 26.

¹³⁶ Srov. Tamtéž. s. 26.

¹³⁷ Srov. Tamtéž. s. 26n.

z psychologického hlediska se jeví zejména následující aspekty extremistického násilí:

1. Skupinový charakter extremistického násilí, neboť je založeno na konfliktech mezi skupinami, na jejichž výzkumu se uplatní poznatky sociální psychologie.¹³⁸
2. Symbolický charakter extremistického násilí, neboť se většinou jedná o činy s poselstvím. Nejde ani tak o čin samotný, ale o jeho symboliku. Stejně tak nejde o konkrétní oběť, ale o skupinu, kterou daná oběť reprezentuje. Pachatelům jde v první řadě o vzbuzení strachu, vnesení neklidu do nenáviděné skupiny.¹³⁹
3. Racionální povaha agresivních výpadů proti obětem, i když se svou brutalitou a chladnokrevností často jeví nemožná. Psychologickým zkoumáním se došlo k závěru, že pachatelé velmi dobře vědí, co dělají, a také to chtějí udělat. Nejde tedy o pravé spontánní činy. „Pachatelé jdou do akce zásadně tehdy, když existují vhodné situační podmínky (např. minimální riziko sebeobranu napadené oběti, minimální riziko být na místě přistižen instancemi oficiální kontroly atd.)“¹⁴⁰ Jeví se tedy jako chybné považovat pachatele pouze za obětního beránka frustrujících podmínek ve společnosti, i když i ta nese svůj díl odpovědnosti.¹⁴¹

Čírtková dále poukazuje na důležitost jasného a striktního postoje státu na extremistické násilí. Laxnost je podle ní pouze ke škodě všech zúčastněných, protože pachatelům nepomáhá k nápravě, což následně škodí diskriminované skupině. „Nenávist si osvojili při plném vědomí, nechtyli ji jako bacil. Zdůrazňovat proto iracionálnost, spontánnost, či vliv alkoholu u jednotlivých trestných činů jako argument pro upuštění od sankcí se rovná

---

¹³⁸ Srov. ČÍRTKOVÁ. Psychologické ... s. 27.

¹³⁹ Srov. Tamtéž. s. 28.

¹⁴⁰ Tamtéž. s. 28.

¹⁴¹ Srov. Tamtéž. s. 28.

posilování kriminální kariéry osob pohybujících se na extremistických scénách.¹⁴²

Extremismus je pro psychologii příliš široký pojem, který postrádá nějakého nosného společného jmenovatele. „Z kasuistik extremisticky motivovaných trestných činů víme, že v roli obviněných se můžeme setkat s velmi různými pachateli pocházejícími z velmi různých rodin.“¹⁴³

---

¹⁴² ČÍRTKOVÁ. Psychologické ... s. 29.

¹⁴³ Tamtéž. s. 30.

6 Extremismus a magisterium

V církevních dokumentech je velmi těžké objevit nějakou zmínku o extremismu. Představitelé římskokatolické církve většinou používají jemnější dělení, když se zabývají konkrétnějšími extremistickými projevy, jako jsou diskriminace, rasismus, nacionalismus. Obecně by se snad dalo říci, že jakékoliv projevy extremismu jsou striktně odmítány, protože jsou nejen proti lásce k bližnímu, ale také proti spravedlnosti, pravdě a svobodě. Při odmítání a kritice těchto fenoménů nezůstávají jen u konstatování faktů, ale snaží se hledat příčiny takového jednání a možná východiska z nich.

Zdroje informací o názorech církve na extremistické projevy lze hledat v koncilních dokumentech, sociálních encyklikách, v poselstvích papežů – převážně k oslavám světového dne míru, v encyklikách Pia XI., odsuzujících komunismus a nacismus, a v neposlední řadě také v dokumentech papežské Rady Iustitia et pax.

6.1 Nástin problému podle *Gaudium et spes*

Pastorální konstituce *Gaudium et spes* si všímá rychlosti, s jakou se rozvíjí věda a její aplikace v lidském životě, které mají na jedné straně za následek růst bohatství, možností a hospodářské moci, ale na druhé straně zůstává velká část lidstva trpící hladem, nouzí a negramotností. Svět si na jedné straně uvědomuje jednotu a vzájemnou závislost jednotlivců, ale na straně druhé je vlivem protikladných sil násilně rozdělován proti sobě vlivem politických, společenských, hospodářských, rasových a ideologických rozporů.¹⁴⁴ Městská průmyslová společnost, a dnes bychom mohli dodat také společnost technologická, vytváří stále nové a nové vztahy, ale tato socializace

---

¹⁴⁴ Srov. II. Vatikánský koncil. Konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*. In *Dokumenty II. Vatikánského koncilu*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192-467-9. ss. 173 – 265. č. 4.

nenapomáhá k přiměřenému osobnímu zrání a k přechodu k opravdu osobním vztahům.¹⁴⁵ „K bratrskému rozhovoru lidí se však nedospívá takovýmto pokrokem, nýbrž hlouběji ve společenství osob, které vyžaduje vzájemnou úctu k jejich plné duchovní důstojnosti“¹⁴⁶. Tyto různé sociální změny vedou k mnoha zmatkům a následným problémům. Z minulosti přebírané instituce, zákony, názory a postoje velmi často nevyhovují dnešnímu stavu věcí.¹⁴⁷ Lidé jsou přesvědčeni, že se dobrodiní kultury může, a také musí dostat všem. Jak jednotlivci, tak také skupiny touží po plném a svobodném životě, aby jim sloužilo všechno, co může dnešní svět nabídnout.¹⁴⁸

„V člověku samém je mnoho činitelů, které se mezi sebou střetávají. Zatímco na jedné straně zjišťuje, že je mnohostranně omezen, neboť je bytost stvořená, cítí na druhé straně, že je ve svých touhách neomezený a povoláný k vyššímu životu. Mezi mnoha věcmi, které ho lákají, je nucen neustále volit a některých se zříkat. Navíc je slabý a hříšný a často dělá, co nechce, a nedělá, co by dělat chtěl. Proto trpí vnitřní rozpolceností, ze kterých vzniká tolik a tak vážných rozbrojů ve společnosti.“¹⁴⁹

Církev věří, že klíčem k řešení podobných konfliktů je Kristus, který vede člověka skrze svého Ducha. Přes množství změn, které dnešní člověk prožívá, jsou zde mnohé věci, které jsou neměnné, a mají svůj základ v Kristu, jenž je stejný včera, dnes i na věky.¹⁵⁰

Gaudium et spes si všímá také skutečnosti, že společenské prostředí, ve kterém lidé žijí, je odvádí od konání dobra a navíc i navádí ke špatnosti. Poruchy ve společenském pořádku jistě pochází z napětí v hospodářských, politických a sociálních strukturách. Ale ještě hlubším kořenem všech těchto napětí je lidská pýcha a sobectví, které rozvracejí i společenské prostředí. Člověk nemůže překonat hříchem postižený řád věcí bez rozhodného úsilí a bez pomoci Boží milosti.¹⁵¹

---

¹⁴⁵ Srov. Gaudium et spes. č. 6.

¹⁴⁶ Tamtéž. č. 23.

¹⁴⁷ Srov. Tamtéž. č. 7.

¹⁴⁸ Srov. Tamtéž. č. 9.

¹⁴⁹ Tamtéž. č. 10.

¹⁵⁰ Srov. Tamtéž. č. 10.

¹⁵¹ Srov. Tamtéž. č. 25.

Receptem jak překonávat rozpory a problémy je úcta a láska ke všem, kdo smýšlejí jinak ve věcech sociálních, politických nebo i náboženských. Na prvním místě je třeba usilovat o seznámení se s jejich myšlením, aby bylo možné začít vést rozhovor. Dalšími důležitými parametry vzájemného poznávání jsou však také pravda a dobro, které nemohou být na základě falešné lásky opuštěny.¹⁵²

6.2 Individuum versus společnost

Populorum progressio upozorňuje, že každému člověku jsou od narození dány různé schopnosti a vlastnosti, které mají být následnou výchovou vzdělávány, a které spolu s osobním úsilím směřují osobu ke svému cíli. Vyzvedává úkol lidského rozumu a svobodné vůle, díky nimž se každý člověk stává hlavním strůjcem svého štěstí či neštěstí i přes všechny možné pozitivní i negativní vlivy z okolí. Svůj cíl pak má člověk hledat spolu s celým stvořením v Bohu, ve svém Tvůrci. Svým naroubováním na Krista přijímá člověk nové obohacení života, které přesahuje jeho přirozenost a dává mu nejvyšší plnost. Člověk se však nevyčerpává sám v sobě, ale je také členem společnosti, která je jako celek povolána k práci na rozvoji lidského společenství. Tato skutečnost nás přivádí k solidaritě, která nám přináší jak osobní prospěch, tak také povinnosti.¹⁵³

V Centesimus annus upozorňuje Jan Pavel II. na omyl socialismu, který považuje jednotlivce za nástroj a molekulu společenského organismu, a jehož blaho je plně podřízeno fungování hospodářsko-společenského mechanismu. Socialismus navíc předpokládá, že blaha lze dosáhnout nezávisle na svobodném rozhodování jednotlivce a bez jeho osobní a přímé odpovědnosti za dobro a zlo. Člověk je tak redukován na komplex společenských vztahů. Tyto

---

¹⁵² Srov. Gaudium et spes. č. 28.

¹⁵³ Srov. PAVEL VI. encyklika Populorum progressio. In *Sociální encykliky* (1891 – 1991). I. vyd. Praha: Zvon, české katolické nakladatelství a vydavatelství, spol. s r. o., 1996. 510s. ISBN 80-7113-154-7. ss. 229 – 259. č. 15nn.

omyly mají za následek popírání práva na prostor pro uplatňování svobody a rovněž odmítání soukromého vlastnictví. Člověk se tak nemůže realizovat, stává se plně závislým na společenských mechanismech a těch, kteří je kontrolují. Tím se však zatarasuje cesta k formování pravého lidského společenství. Příčinou těchto omylů je podle Jana Pavla II. ateismus.¹⁵⁴

„V odpovědi na Boží výzvu, která se projevuje i v pozemských věcech, si člověk uvědomuje svou nadpřirozenou důstojnost. Tuto odpověď musí dát každý člověk, neboť jí je korunováno jeho lidství, a žádný společenský mechanismus ani kolektivní subjekt ho v tom nemohou zastoupit. Popírání Boha olupuje osobu o její kořeny a vede tak ke společenskému řádu neuznávajícímu důstojnost a odpovědnost lidské osoby. Ateismus, o kterém je tu řeč, těsně souvisí s racionalismem osvícenství, který chápe člověka a společnost mechanicky. Tím je popírána nejhlubší perspektiva velikosti člověka, jeho nadřazenost nad věcmi.“¹⁵⁵

Zaměření na člověka jako individuum by mohlo vést k názoru, že církev je skeptická k úloze společnosti při rozvoji lidské osoby. Ale už encyklika *Divini redemptoris* podtrhuje důležitost občanské společnosti pro člověka. Občanská společnost je přirozeným prostředkem pro dosažení cíle lidského života. Avšak společnost je pro člověka, a ne naopak. Člověk nemá společnost sobecky využívat, neboť skrze základní jednotu se společností a skrze vzájemnou spolupráci může být všem umožněno dosažení pozemského štěstí. Právě společnost poskytuje příležitosti k vývoji všech individuálních a společenských darů, které dostává lidská přirozenost.¹⁵⁶

Co jsme doposud sledovali převážně na rovině osob a vzájemných mezilidských vztahů, to *Gaudium et spes* v závěru převádí také na širší mezinárodní úroveň. Vyzývá občany k velkodušné a oddané lásce k vlasti, ale varuje před úzkoprsostí a vybízí k ohledu na dobro celé lidské rodiny napříč

---

¹⁵⁴ Srov. JAN PAVEL II. encyklika *Centesimus Annus*. In *Sociální encykliky* (1891 – 1991). 1. vyd. Praha: Zvon, české katolické nakladatelství a vydavatelství, spol. s r. o., 1996. 510s. ISBN 80-7113-154-7. ss. 415 – 473. č. 13.

¹⁵⁵ Tamtéž. č. 13.

¹⁵⁶ Srov. PIUS XI. *Divini redemptoris*. [cit. 5. 2. 2010]. Dostupné na [www: <http://www.vatican.va/holy_father/pius_xi/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_19031937_divini-redemptoris_en.html>](http://www.vatican.va/holy_father/pius_xi/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_19031937_divini-redemptoris_en.html). č. 29.

rasami, etnickými skupinami a národy. Nikdy není dovoleno dávat přednost vlastním zájmům před obecným blahem.¹⁵⁷

6.3 Chudoba

Růst osobní i společenský může být ohrožen jakmile dojde k deformaci hierarchie hodnot. Potřeba časných statků je neoddiskutovatelná, ale jejich získávání může vést až k hrabivosti. Touha mít stále víc ohrožuje lakotou jak jednotlivce, tak národy, jak chudé, tak bohaté, a u všech může probudit materialismus, který vytěsňuje ducha. Člověk má usilovat o růst po své lidské stránce, ale tento růst se nemá stát nejvyšším dobrem, které člověka uzavírá a odcizuje druhým. Vede jej k sobectví, které lidi staví proti sobě a rozdvouje. Výlučné vyhledávání majetku se tak stává překážkou vnitřního růstu člověka a je i proti jeho opravdové velikosti. Hrabivost je pak nejjasnější známkou mravní zaostalosti.¹⁵⁸

„Bůh určil zemi a všechno, co je na ní, k užívání všem lidem a národům, takže stvořených statků se má dostat všem spravedlivou měrou“.¹⁵⁹ Proto každý, kdo právem vlastní nějaké statky, má jich užívat nejen jako své, ale též jako společné. Aby mohly být k prospěchu nejen jeho vlastnímu, ale i k prospěchu druhých. Je dobré mít na paměti, že kdo je v krajní nouzi, má právo si opatřit z bohatství druhých, co nezbytně potřebuje.¹⁶⁰ Jak říká svatý Ambrož: „Země patří všem, ne bohatým“¹⁶¹.

Jak se rozšiřují nůžky rozdílu mezi chudými a bohatými, stává se nespravedlnost některých situací volající do nebe. Je-li celým národům zabraňováno podnikat něco z vlastní iniciativy, povznést se k vyššímu vzdělání, účastnit se společenského a politického života, pak se snadno ocitají

---

¹⁵⁷ Srov. Gaudium et spes. č. 75.

¹⁵⁸ Srov. Populorum progressio. č. 18n.

¹⁵⁹ Gaudium et spes. č. 69.

¹⁶⁰ Srov. Gaudium et spes. č. 69. Populorum progressio. č. 23.

¹⁶¹ Populorum progressio. č. 23.

v pokušení odstranit bezpráví vůči své lidské důstojnosti násilím. Dochází tak k vytloukání klínu klínem, když vzpoury a revoluce rodí zase nové nespravedlnosti, nové porušování rovnováhy a podněcují lidi k novým rozvratům.¹⁶²

Benedikt XVI. si však také uvědomuje, že existují i nemateriální druhy chudoby, které mohou, ale nemusí mít přímou souvislost s chudobou hmotnou. Sem bychom mohli zařadit projevy odsunutí na okraj společnosti či jevy vztahové, morální a duchovní chudoby. Lidé postižení nemateriální chudobou jsou vnitřně dezorientovaní a navzdory svému ekonomickému blahobytu prožívají obtíže různého druhu.¹⁶³

V tomto kontextu bychom však neměli zapomenout na slova encykliky *Divini Redemptoris*, která nabádá i chudé, aby neopomínali příkazy spravedlnosti a lásky při úsilí o lepší životní úroveň a zůstali ‚chudými v duchu‘. Je třeba si uvědomit, že lidé vždy budou postihováni různými útrapami a strastmi, i když z vnějšku budou vypadat velmi zámožně. Právě lidé, kteří důvěřují slovům Ježíše Krista: „Blaze vám, chudí, neboť vaše je království Boží“¹⁶⁴, prožívají štěstí, jakého nemohou dosáhnout boháči znaveni svým bohatstvím, kteří jsou stále podněcováni chtivostí je zvětšovat.¹⁶⁵

Hmotný blahobyt navíc nemusí být nutně překážkou proti duchu. Vždyť až je člověk hmotně zabezpečen, může se povznést nad hmotné věci k uctívání Stvořitele a k nazírání na Něho. Nicméně honba za hmotnými věcmi zůstává silným pokušením a člověk se do ní velmi lehce zaplete.¹⁶⁶

---

¹⁶² Srov. *Populorum progressio*. č. 30n.

¹⁶³ Srov. BENEDIKT XVI. Poselství k oslavě světového dne míru 1. ledna 2009. *ACTA České biskupské konference*. Praha: Česká biskupská konference, 2009. roč. 2009, č. 4. ss. 15 – 24. č. 2.

¹⁶⁴ Lk 6,20

¹⁶⁵ Srov. *Divini redemptoris*. č. 45.

¹⁶⁶ Srov. *Populorum progressio*. č. 41.

6.4 Diskriminace

Gaudium et spes pamatuje též na různé pracovníky, kteří jsou nuceni cestovat a žít často na různých místech, aby jejich rodiny ani oni nebyli vystaveni nejistotě a ohrožení. Aby přes svou zranitelnost nebyli považováni za pouhé výrobní prostředky, ale aby s nimi bylo jednáno jako s osobami, které nejsou vystaveny jakékoliv diskriminaci ať už ve sférách platových nebo pracovních podmínek.¹⁶⁷ Podobný pohyb lidí může mít také další důvody – války, přírodní katastrofy, nucené vysídlení, atd. Rostoucí mobilita lidí vyžaduje víc než kdy jindy otevřenost vůči druhým, která vede k touze po přísnějších zákonech ohledně imigrace, nebo popouští uzdu stále násilnějším formám chování.¹⁶⁸

Octogesima adveniens si výslovně všímá lidí, kteří jsou diskriminováni pro svou rasu, původ, barvu, kulturu, pohlaví nebo náboženství a tento postoj odmítá na základě stejné přirozenosti, kterou disponují všichni členové lidské rodiny, která následně vede ke stejným právům, základním povinnostem a povolání ke stejnému nadpřirozenému určení. Znovu se zde opakuje, že ve společné vlasti si mají být všichni rovni před zákonem, mají mít rovnoprávný přístup k hospodářskému, kulturnímu, politickému a společenskému životu, ale i ke spravedlivému podílu na národním bohatství.¹⁶⁹

Kořeny diskriminace a netolerance vnímá Papežská rada Iustitia et pax v předsudcích a v lhostejnosti, jež jsou přímým ovocem hříchu. Živnou půdou pak je také špatné a zanedbané vzdělání.¹⁷⁰ V oblasti vzdělávání hrají obrovskou roli média. V dnešním světě vyspělých prostředků komunikace má obrovskou moc každý, kdo má přístup k informacím. Tito lidé mají pamatovat na svou zodpovědnost vůči společnosti jako celku. Společnost má právo na

---

¹⁶⁷ Srov. Gaudium et spes. č. 66.

¹⁶⁸ Srov. PAPEŽSKÁ RADA IUSTITIA ET PAX. *Contribution to World Conference against Racism, Racial Discrimination, Xenophobia and Related Intolerance*. [cit. 5. 2. 2010]. Dostupné na [www: <http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/justpeace/documents/rc_pc_justpeace_doc_20010829_comunicato-razzismo_en.html>](http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/justpeace/documents/rc_pc_justpeace_doc_20010829_comunicato-razzismo_en.html). č.20.

¹⁶⁹ Srov. Octogesima adveniens. č. 16.

¹⁷⁰ Srov. IUSTITIA ET PAX. *Contribution to World Conference ...* č. 13.

informace založené v první řadě na pravdě, dále pak na svobodě, spravedlnosti a solidaritě. Ovšem i právo pravdy a svobody má být vedeno láskou a má respektovat osobní život a pověst lidí. Také by neměly dostávat prostor vážné předsudky stejně jako rasistické a diskriminační vzkazy.¹⁷¹

Cestou k podpoře vzdělávání se může ovšem stát i turistika. Při cestování přichází člověk do kontaktu s odlišnými způsoby života, jinými náboženstvími a pohledy na svět. Stává se tak příležitostí k naslouchání a dialogu. Stává se také výzvou, abychom se neuzavírali, ale nechali se konfrontovat s odlišným způsobem myšlení a života.¹⁷²

Možnou alternativou pro boj s diskriminací se jeví být pozitivní diskriminace. Papežská rada *Iustitia et pax* však tuto možnost vnímá spíše kontroverzně, poněvadž si myslí, že opatření daného typu budou vytvářet rozdíly, které nemohou posilovat společenskou soudržnost. V odůvodněných případech je možné vzít nějakou skupinu pod jakousi ochranu, ale mělo by to být pouze dočasné řešení.¹⁷³

6.5 Útěk od kritiky

Zajímavým postřehem encykliky *Octogesima adveniens* je renesance utopií, které slibují lepší budoucnost nad hrobem krachujících ideologií moderních společností. Volání po utopii je často pohodlnou výmluvou pro útěk od konkrétních povinností do pomyslného světa. Žít ve vysněné budoucnosti může být lacinou záminkou pro zanedbávání přítomných povinností. Jedná se o lež, která má za následek zhoubné vlivy jak v životě jednotlivců, tak celých národů. Příkladem nám mohou být ony krachující ideologie, které sami

---

¹⁷¹ Srov. *IUSTITIA ET PAX. Contribution to World Conference ...* č. 16.

¹⁷² Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO PASTORACI MIGRANTŮ A LIDÍ MIMO DOMOV. Poselství u příležitosti Světového dne cestovního ruchu 27. Září 2009. *ACTA České biskupské konference*. Praha: Česká biskupská konference, 2009. roč. 2009, č. 4. ss. 138 – 141.

¹⁷³ Srov. *IUSTITIA ET PAX. Contribution to World Conference ...* č. 19.

plánovitě překrucovaly pravdu, a tak vedly k vykořisťování a útlaku obrovského množství lidí.¹⁷⁴

Nicméně odmítnutí utopií nás nesmí vést k vlastnímu odmítnutí kritiky stávající společnosti. Kritika podněcuje tvůrčího ducha a objevuje v přítomnosti dosud přehlížené možnosti a zaměřuje se k lepším řešením v budoucnosti. Výzvou se může stát i kritika z křesťanských kruhů. Vždyť v Božím Duchu, který vede člověka, přebývá síla, překračující veškeré politické soustavy a ideologie. Tajemství člověka pak je uloženo uprostřed světa: v průběhu dějinného a psychologického procesu, v němž bojují a střídají se nátlak a svoboda, tíha hříchu i vanutí Ducha. Právě zde člověk poznává základní pravdu o sobě – že je Božím dítětem, a že má u Něj hledat svůj cíl.¹⁷⁵

Jan Pavel II. také odsuzuje chápání konfliktu jako třídního boje. Uznává důležitost konfliktů ve společnosti jako motor k hledání spravedlnosti. Odmítá však konflikt, který se neřídí etikou ani právem, který odmítá uznat důstojnost druhého. Takový konflikt neusiluje o blaho společnosti, ale o zvláštní zájem určité skupiny. Přirovnává tento postoj k situaci v mezinárodních vztazích, kde nad hledáním spravedlnosti dostaly přednost vlastní zájmy i za cenu zničení. V takovém případě není problémem použít všech prostředků. Ať už jsou to lež, teror proti civilnímu obyvatelstvu, zbraně hromadného ničení. Třídní boj v marxistickém smyslu a militarismus tak projevují stejné kořeny: ateismus, z kterého vzniká přezírání lidské osoby, a proto klade princip moci nad rozum a právo.¹⁷⁶

6.6 Cesty k řešení

Podle mínění Jana Pavla II. je mír možný, ale pouze jako dar vyprošený od Boha, ale zároveň musí být s Boží pomocí den po dni budován, skrze dílo

---

¹⁷⁴ Srov. Octogesima adveniens. č. 37.

¹⁷⁵ Srov. Tamtéž. č. 37.

¹⁷⁶ Srov. Centesimus annus. č. 14.

spravedlnosti a lásky.¹⁷⁷ Mír se nedá identifikovat s nepřítomností ozbrojených konfliktů. Mír je plodem řádu, o který usilují lidé ve spolupráci s Boží milostí.¹⁷⁸ Takový mír se projeví

„jako soužití jednotlivých lidí ve společnosti řízené spravedlností, v níž se uskutečňuje co nejvíce dobro každého jednotlivce. Pravda míru vybízí všechny k tomu, aby usilovali o plodné a upřímné vztahy a povzbuzuje k hledání způsobů odpouštění a smíření, jakož i být čestný v jednání a v jednou daném slovu.“¹⁷⁹

Specifikem života církve je odpuštění. Proto neustále doufá a snaží se napomáhat svým příkladem vnést ducha odpuštění mezi politické vůdce a lidi, kteří jsou zvláště postiženi tragickými konflikty, sycenými nenávisť a připomínáním často starodávných ran. Příkladem, který jim umožní řešit tyto konflikty otevřeným a upřímným dialogem.¹⁸⁰ Mírový proces k opravdovému smíření nemůže zakořenit v srdci bez postoje upřímného odpuštění. Bez upřímného odpuštění jsou rány neustále jítřeny a zvláště v mladé generaci vzbuzují neustálou zášť, která plodí touhu po odvetě a způsobuje nové ničení.¹⁸¹ Odpuštění má své vlastní požadavky. Spáchané zlo musí být uznáno a jak je to možné, napraveno. Jakékoliv smíření musí být postaveno na pravdě. Lhaní, úplatnost, ideologické či politické manipulace znemožňují obnovu poškozených sociálních vztahů. Při této delikátní záležitosti je třeba dbát opatrnosti, aby se hledání pravdy neproměnilo v žízeň po odvetě.¹⁸²

Pozitivním impulsem vedoucím ke sblížení může být společná práce, která je chápána jako naše spoluúčast na Božím stvořitelším díle při jeho dokončování. Při ní lidé sdílejí své naděje, trápení, radosti i své tužby. Práce

---

¹⁷⁷ Srov. JAN PAVEL II. *Message of His Holiness Pope John Paul II for the Celebration of the World Day of Peace 1 January 2000*. [cit. 5. 2. 2010]. Dostupné na www:

<http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/messages/peace/documents/hf_jp-ii_mes_08121999_xxxiii-world-day-for-peace_en.html>. č. 2.

¹⁷⁸ Srov. BENEDIKT XVI. Poselství k oslavě světového dne míru 1. ledna 2006. *ACTA České biskupské konference*. Praha: Česká biskupská konference, 2006, roč. 2006, č. 1. ss. 7 – 15. č. 3.

¹⁷⁹ Tamtéž. č. 6.

¹⁸⁰ Srov. IUSTITIA ET PAX. *Contribution to World Conference ...* č. 8.

¹⁸¹ Srov. JAN PAVEL II. *Message of His Holiness Pope John Paul II for the Celebration of the World Day of Peace 1 January 1997*. [cit. 5. 2. 2010]. Dostupné na www:

<http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/messages/peace/documents/hf_jp-ii_mes_08121996_xxx-world-day-for-peace_en.html>. č. 1.

¹⁸² Srov. IUSTITIA ET PAX. *Contribution to World Conference ...* č. 11.

těž sjednocuje vůle, sbližuje mysli a stmeluje srdce. Při práci lidé objevují, že jsou bratři.¹⁸³

Důležitým stabilizačním prvkem je rodina, ve které člověk zažívá svoji první interakci s druhými, se společností. Ve stálé monogamické rodině podle božího úradku se stýkají různé generace, vzájemně si pomáhají dosáhnout vyspělejší moudrosti a sladit lidská práva s ostatními požadavky společenského života.¹⁸⁴

---

¹⁸³ Srov. Populorum progressio. č. 27.

¹⁸⁴ Srov. Tamtéž. č. 36.

Závěr

Vyrovnat se s fenoménem extremismu je velmi náročné, protože se jedná o fenomén velmi široký, pod který se dá zahrnout mnoho projevů lidského chování. Každý člověk se více či méně angažuje v organizaci společenského života, protože mu to následně pomáhá utvářet i svůj osobní život. Směřování společnosti stejným směrem mu pomáhá a zjednodušuje i jeho osobní směřování. Pokud se jistá skupina domluví na určitém cíli, je cesta jednodušší, než když si jde každý svým vlastním směrem. Problém však nastává, když se střetnou dvě či více takových skupin a mají se domluvit jak dál. Kdo v takové situaci bude mít konečné slovo? Kdo ustoupí? Za jakou cenu?

Existuje několik možných způsobů, jak řešit mezilidské vztahy a konflikty ať už na úrovni osob, menších skupin, či států. Zásadním rozdílem je v tom, zda je řešení klidné, mírové a postavené na diskusi a argumentaci, nebo zda se řešení prosazuje silou, nátlakem, či násilím.

Zjištěním mé práce je, že skutečnost extrémního chování nevypovídá ani tolik o extremistech jako takových, jako spíše o společnosti, ve které extremisté žijí. Sice se mluví hodně o pluralitě a toleranci, ale častěji se spíše jedná o nezájem a lhostejnost. Jsme ochotní se zajímat jen o věci, které se nás bezprostředně dotýkají, anebo o ty, o kterých se mluví nejhlasitěji. Jestliže tedy nejsou lidé přístupní komunikaci, dialogu a kompromisu, nastupují agresivnější formy komunikace, které naráží na další problém, kterým je otupělost. Dnešní společnost je natolik otupena vulgárností a násilím, které se na ni valí ze všech stran z globalizovaných komunikačních prostředků, jako jsou televize, internet, že je schopna si povšimnout až chování, které je hodně za hranicí obecné přijatelnosti. Bohužel silové řešení konfliktů se s rozvojem techniky stává ničivějším a také jeho dosah se zvětšuje.

Dalším důležitým poznatkem je, že se člověk extremistou či násilníkem nerodí, ale stává se jím. Toto stávání se může být uspíšeno a zjednodušeno okolními životními podmínkami. Je však také neoddelitelně spojeno s osobním

rozhodnutím. Je to svobodná volba, která vede člověka k extrémnímu jednání a ubližování, jež může vést dokonce až k zabíjení. To by mohlo být vysvětlením, proč se někteří lidé žijící v obdobných životních podmínkách přiklání k extrémnímu způsobu chování a jiní ne. Rozhodnutí se nachází spíše v morální rovině, než v rovině podmíněnosti prostředím.

Magisterium katolické církve se nevěnuje zkoumané problematice příliš uceleně. Přesto však se dá vypozařovat podobný závěr, že nestačí zajistit vnější potřeby člověka k tomu, aby žil spokojený a dobrý život. Magisterium spíše apeluje na uvědomění si stejné důstojnosti každého člověka a jeho svobodné vůle, která se rozhoduje pro dobro, jako na možné východisko ze spirály zla, která se roztáčí na základě různých forem extremistického jednání.

Literatura:

Prameny:

Bible, Český ekumenický překlad. 8. vyd. (1. opravené vyd.). Praha: Česká biblická společnost, 2001. ISBN 80-85810-29-8.

II. VATIKÁNSKÝ KONCIL. *Dokumenty II. Vatikánského koncilu*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192-467-9.

Sociální encykliky (1891 – 1991). I. vyd. Praha: Zvon, české katolické nakladatelství a vydavatelství, spol. s r. o., 1996. 510s. ISBN 80-7113-154-7.

PIUS XI. *Divini redemptoris*. [cit. 5. 2. 2010]. Dostupné na [www: <http://www.vatican.va/holy_father/pius_xi/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_19031937_divini-redemptoris_en.html>](http://www.vatican.va/holy_father/pius_xi/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_19031937_divini-redemptoris_en.html).

Monografie:

DANICS, ŠTEFAN. *EXTREMISMUS hrozba demokracie*. 1. vyd. Praha: Police history, 2002. 128 s. ISBN 80-86477-07-X.

DEMJANČUK, NIKOLAJ. DROTÁROVÁ, LUCIA. *Vzdělání a extremismus*. 1. vyd. Praha: Epocha s.r.o., 2005. 136 s. ISBN 80-86328-83-X.

HOBSBAWM, ERIC. *Globalizace, demokracie a terorismus*. [Z angl. orig. GLOBALISATION, DEMOCRACY AND TERRORISM, vydaného v r. 2007 přel. Pavel Pejša]. 1. vyd. Praha: Academia, 2009. 134 s. ISBN 978-80-200-1725-3.

CHARVÁT, JAN. *Současný politický extremismus a radikalismus*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. 183 s. ISBN 978-80-7367-098-6.

CHMELÍK, JAN. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. 1.vyd. Praha: Linde, 2001. 172 s. ISBN 80-7201-265-7.

IBÁÑEZ, LUIS DE LA CORTE. *Logika terorismu*. [Ze španěl. orig. LÓGICA DEL TERRORISMO, vydaného nakladatelstvím Alianza Editorial, v Madridu v r. 2006 přel. Jana Novotná]. 1.vyd. Praha: Academia, 2009. 321 s. ISBN 078-80-200-1724-6.

LÉVINAS, EMMANUEL. *Etika a nekonečno*. [z franc. orig. HUMANISME DE L'AUTRE HOMME, DIFFICILE LIBERTÉ, DU SACRÉ AU SAINT, L'AU-DELÀ DU VERSET, přel. Věra Dvořáková a Miroslav Reichert]. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 1994. 200 s. ISBN 80-85241-67-6.

MAREŠ, MIROSLAV. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal a Centrum strategických studií, 2003. 655 s. ISBN 80-86598-45-4.

SOULEIMANOV, EMIL A KOLEKTIV. *Terorismus: válka proti státu*. 1.vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. 394 s. ISBN 80-86861-76-7.

TODOROV, TZVETAN. *V mezní situaci* [Z franc. orig. FACE A L'EXTRÊME, přel. Kateřina Lukešová]. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2000. 325 s. ISBN 80-204-0853-3.

VOEGLIN, ERIC. *Kouzlo extrémů*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2000. 253 s. ISBN 80-204-0787-1.

WALZER, MICHAEL. *Just and unjust wars*. 1. vyd. New York: Basic Books, Inc, 1977. 361 s. ISBN 0-465-03704-6.

STRMISKA, MAXMILIÁN. *Ozbrojená opozice: Studie k subverznímu terorismu*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2000. 86 s. ISBN 80-210-2450-X.

WALZER, MICHAEL. *Just and unjust wars*. 1. vyd. ??? US: Basic Books, Inc. ISBN 0-465-03704-6.

240:005/X10

CHMELÍK, JAN. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. 1.vyd. Praha: Linde, 2001. ???s. ISBN 80-7201-265-7.

240:030/426

str. 81 rasy a rasismus, pozn. 50, a tedy 44

Sborníky:

BEDNÁŘ, MILOSLAV. Radikalismus jako opak extremismu. In SRB, VLADIMÍR. HIRTLOVÁ, PETRA (eds.). *Radikalismus a jeho projevy v současném světě*. Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, Academia Rerum Civiliium - Vysoká škola politických a společenských věd, 2007. 336 s. ISBN 978-80-86879-08-6, ss. 33 – 40.

ČERMÁK, VLADIMÍR. Politický extremismus v kontextu sociálního konfliktu. In FIALA, PETR (ed.). *Politický extremismus a radikalismus v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 1998. 303 s. ISBN 80-210-1798-8, ss. 19 – 26.

ČÍRTKOVÁ, LUDMILA. Psychologické aspekty motivace k extremismu. In PLECITÝ, VLADIMÍR. DANICS, ŠTEFAN. PORADA, VICTOR (eds.). *Extremismus*,

jeho kořeny, projevy a východiska řešení. Praha: Policejní akademie České republiky, 2001. 268 s. ISBN 80-7251-088-6, ss. 23 – 32.

Časopisy:

ACTA České biskupské konference. Praha: Česká biskupská konference, 2009. roč. 2009, č. 4.

ACTA České biskupské konference. Praha: Česká biskupská konference, 2006. roč. 2006, č. 1

Ethics: An International Journal of Social, Political, and Legal Philosophy. Chicago: The University of Chicago, 2004. roč. 114, č. 4.

Salve: Revue pro teologii a duchovní život, 2004, roč. 14, č. 1.

Internetové zdroje:

ARCHÍV MINISTERSTVA VNITRA. *Zpráva o problematice extremismu na území České republiky v roce 2002* [online]. [cit. 5. 1. 2010]. Dostupné na WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/extremis/2002/index.html>> .

JAN PAVEL II. *Message of His Holiness Pope John Paul II for the Celebration of the World Day of Peace 1 January 2000*. [cit. 5. 2. 2010]. Dostupné na www: <http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/messages/peace/documents/hf_jp-ii_mes_08121999_xxxiii-world-day-for-peace_en.html>.

JAN PAVEL II. *Message of His Holiness Pope John Paul II for the Celebration of the World Day of Peace 1 January 1997*. [cit. 5. 2. 2010]. Dostupné na www:

<http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/messages/peace/documents/hf_jp-ii_mes_08121996_xxx-world-day-for-peace_en.html>.

PAPEŽSKÁ RADA IUSTITIA ET PAX. *Contribution to World Conference against Racism, Racial Discrimination, Xenophobia and Related Intolerance*. [cit. 5. 2. 2010]. Dostupné na www:

<http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/justpeace/documents/rc_pc_justpeace_doc_20010829_comunicato-razzismo_en.html>.

Slovník cizích slov. [online]. [cit. 22. 1. 2011]. Dostupné na WWW:

<<http://www.slovník-cizich-slov.cz/?q=fanatismus&typ=0>>.

SMOLÍK, JOSEF. *Extremismus subkultur mládeže* [online]. [cit. 30. 6. 2010].

Dostupné na WWW: <<http://www.rexter.cz/extremismus-subkultur-mladeze/2006/05/01/>>.